

ภาษา ถ้อยคำและอำนาจในทัศนะของมิเชล ฟูโกต์ กับการศึกษาเรื่อง การเมือง สันติภาพและความขัดแย้งในสถานการณ์ปัจจุบันจังหวัด ชัยแดนภาคใต้

ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งจะอภิปรายถกเถียงคำอธิบายของมิเชล ฟูโกต์เรื่องการก่อรูปของคำพูดและ วาทกรรม ฟูโกต์สามารถอธิบายโดยละเอียดถึงการทำงานที่ซับซ้อนของภาษาและอำนาจโดยอธิบาย กระบวนการแปรเปลี่ยนจากคำพูด ถ้อยแถลงและบทสนทนาไปสู่การสร้างอำนาจ ภาษาจึงผ่านการ ต่อสู้และเครือข่ายความสัมพันธ์ของถ้อยคำและถ้อยแถลงในสนามที่เรียกว่า ปฏิบัติการของภาษา ทำให้วัตถุทางภาษาและวาทกรรมมีอำนาจในโลกแห่งปฏิบัติการ จุดสำคัญของแนวคิดนี้จึงอยู่ที่ การมองว่าอำนาจภาษาไม่ใช่อยู่ที่ผู้พูดและองค์ประธานของถ้อยแถลงเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง กันของถ้อยแถลง รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่าสนามหรือพื้นที่ที่ภาษาอุบัติขึ้นและคลี่คลายขยายตัวไป ในการ นี้ วัตถุของภาษาหรือวาทกรรมเกิดขึ้น ทับซ้อนกัน เชื่อมกันและขัดกัน และในที่สุดเกิดการแปรเปลี่ยน ไปพร้อมกันของวัตถุทางภาษาเหล่านี้ในสนามของวาทกรรมและการปฏิสัมพันธ์ จากนั้น เราจึงอธิบาย ว่าอำนาจกระจายกันอยู่คล้ายกับภาษาไม่มีเจ้าของแต่มีความตั้งใจ และที่ได้มีอำนาจที่นั่นมีการต่อต้าน พัฒนาการคำพูดและภาษาทางนโยบายการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้สอดคล้องกับคำอธิบาย นี้ การต่อสู้ในเรื่องถ้อยคำและภาษาในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีอยู่ตราบนานปัจจุบัน

คำสำคัญ: วาทกรรม การต่อสู้ทางวาทกรรม สนามวาทกรรม อำนาจ นโยบายการแก้ปัญหา จังหวัดชายแดนภาคใต้ สันติภาพแบบผสม

Received: 30 April 2022 Revised: 30 May 2022 Accepted: 10 June 2022

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์และนักวิจัย ประจำสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้, สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 181 ถ.เจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสมะมีแล อำเภอเมือง จังหวัด ปัตตานี 94000 อีเมล: srisompob.j@psu.ac.th

Language, Words, and Power in Michel Foucault's Views and the Study of Politics, Peace and Conflict in Thailand's Deep South in These Days

Srisompob Jitpiomsri²

Abstract

This article aims to discuss about Michel Foucault's formation of discourse, which involves the complex operations of language and power. Foucault could make an elaboration of transformative processes from words, statements and dialogues to the construction of power. Discourse has been through struggles and contestations within networks and relationship of statements within the fields called discursive incidence. In these open fields, objects of discourse are capable of exercising influence in a practical world. Most importantly, we view the construction of power in the discourse not by consideration of speakers or subjects of words and statements as significant agencies, but primarily gazing at relations of statements as well as spaces where discursive objects themselves emerge and consequently unfold. In the process, objects of discourse simultaneously emerge, overlap, depend on, compete and mutually contradict. Eventually, they have all transformed together in certain ways within this complicated field of relations. Thus, one can say that power is dispersed, like discourse, while there is no subjects, it could be intentional. And where there is power, there exists resistance. Development of policy discourse on the solution of problems in the Deep South of Thailand has unfolded in accordance to the contestation of discursive processes. The discursivity and struggles of language have continued until these days.

Keywords: discourse, discursive struggle, fields of discourse, power, policy to solve the problems in the Deep South, hybrid peace

Received: 30 April 2022 Revised: 30 May 2022 Accepted: 10 June 2022

---

² Assistant Professor, Lecturer and Researcher at The Center for Conflict Studies and Cultural Diversity (CSCD), Institute for Peace Studies, Prince of Songkla University. 181 Jalearnpradit Rd, Rusamilae, Muang, Pattani 94000. Email : srisompob.j@psu.ac.th

1. บทนำ

แนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ในทางสังคมศาสตร์หลายด้านในทางรัฐศาสตร์มีการนำเอาแนวคิดนี้มาใช้โดยเฉพาะในด้านการเมือง อำนาจ ภาษา ความขัดแย้ง และสันติภาพ สิ่งที่น่าสนใจโดยเฉพาะในที่นี่คือการใช้แนวคิดแบบฟูโกต์มาใช้กับทฤษฎีสันติภาพ แม้ว่ามิเชล ฟูโกต์นักปรัชญาสังคมชาวฝรั่งเศสจะเสียชีวิตไปแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ.1984 หรือประมาณกว่าห้าสิบปีมาแล้ว แต่แนวคิดของเขาก็ยังมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก เมื่อมาดูในเหตุการณ์ปัจจุบัน ในขณะที่โลกอยู่สภาวะทำหายนะเรื่องสงครามและการรุกรานระหว่างกัน โดยเฉพาะสงครามในยูเครน การใช้กำลังรบเพื่อรุกรานอำนาจอธิปไตยและบูรณาภาพเหนือดินแดนเป็นเรื่องทำหายนะมากที่สุดที่มากกระทบต่อหลักแนวความคิดทางรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ยึดถือหลักในเรื่องอำนาจอธิปไตย และความเป็นรัฐในโลกยุคใหม่ซึ่งเป็นหลักการที่เป็นวาทกรรมหลักในวิชาการทางรัฐศาสตร์ กล่าวในอีกแง่หนึ่งสงครามยูเครนในปี 2022 เป็นการท้าทายหลักคิดและความเชื่อที่สำคัญมากในภาษาและวาทกรรมในทางรัฐศาสตร์เรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและรัฐประชาชาติ รวมทั้งหลักการการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกบฏตรสหประชาชาติและกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งถูกยึดถือมานานนับเป็นหลายร้อยปีนับตั้งแต่สนธิสัญญาเวสฟาเลีย (Treaty of Westphalia) ตั้งแต่ ค.ศ. 1648 หรืออย่างน้อยก็หลังสงครามโลกครั้งที่สองในปี ค.ศ.1945

อันที่จริงเรื่องทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่า ชุดคำพูด บทสนทนาและการนิยามความหมายในทางถ้อยคำและภาษาซึ่งทำให้เกิดสัญญาณที่มีพลังในชุดความคิดที่เรียกว่ากฎหมายและกติการะหว่างประเทศซึ่งได้รับการยอมรับนับถือและมีอำนาจจริงๆ ในการปฏิบัติ ประเด็นสำคัญเกี่ยวข้องกับภาษาของหลักรัฐศาสตร์ว่าด้วยรัฐ อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและความชอบธรรมของรัฐในการปกครองตนเองโดยไม่ถูกแทรกแซงจากอำนาจภายนอกไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็กก็ตาม

สถานการณ์ได้สะท้อนให้เห็นประเด็นที่ทำหายนะสำหรับความคิดทางสัญวิทยาการเมืองก็คือมีชุดความคิดอื่นที่ไม่เชื่อและไม่ยอมรับว่าสิ่งที่เรียกว่ารัฐแบบที่กล่าวมานั้นมีความถูกต้อง ทำไมรัสเซียไม่ยอมรับอำนาจอธิปไตยของยูเครน และมองว่า อำนาจอธิปไตยของยูเครนไม่มีอยู่จริง³ (Putin, 2021) ทำไมชุดความคิดที่โต้แย้งเกิดขึ้นและมีปฏิบัติการทางการเมืองและการทหารจนทำให้เกิดสงครามที่ถือว่าใหญ่ที่สุดในยุโรปนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองยุติลง? ทำไมจึงมีความเชื่อเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์ไปอีกแบบหนึ่ง? ประวัติศาสตร์ของยูเรเชีย การทำสงครามเพื่อทำลายระบอบนาซี หรือ demilitarization and denazification การยั่วยุก่อนของสหรัฐอเมริกาและ NATO ฯลฯ เกิดขึ้นคู่ขนานไปกับชุดความคิดเรื่องภัยคุกคามของการทำสงครามรุกรานประเทศเพื่อนบ้านอย่างผิดกฎหมายระหว่างประเทศอย่างไร? ทั้งหมดนี้กลับมาจบลงที่ประเด็นที่ว่าอะไรคือ อำนาจของภาษา ชุดคำพูด

³ จากชุดคำพูดของประธานาธิบดีปูตินในบทความที่ได้อธิบายถึงปัญหายูเครน ซึ่งยืนยันว่าอำนาจอธิปไตยของยูเครนจะมีความเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีหุ้นส่วนกับรัสเซียเท่านั้น “I am confident that true sovereignty of Ukraine is possible only in partnership with Russia.” ... download from <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>

บทสนทนา การนิยามความหมายในถ้อยคำและถ้อยแถลงซึ่งในภาษาทางสัญวิทยา ก็คือ “วาทกรรม” หรือ “discourse”⁴ ที่ มิเชล ฟูโกต์ พยายามจะทำความเข้าใจนั่นเอง นี่เป็นสิ่งที่จะกล่าวถึงเป็นการเฉพาะในบทความวิชาการชิ้นนี้ เพื่อตอบคำถามเหล่านี้ในตอนต่อไปจะกล่าวถึงแนวคิดวาทกรรมของมิเชล ฟูโกต์ จากนั้นเราจะพูดถึง ภาษาและวาทกรรมว่าด้วยสันติภาพและการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นการต่อสู้ทางวาทกรรมและภาษา

แนวคิดเรื่องของ “ถ้อยคำ ภาษาและบทสนทนา” แบบของฟูโกต์

ในหนังสือเรื่อง Archaeology of Knowledge (1972) ฟูโกต์เริ่มต้นด้วยการอธิบายอย่างยอกย้อนถึงประวัติศาสตร์ของคำพูด ภาษาและสิ่งที่เรียกว่าความรู้ของมนุษย์ในโลกยุคใหม่ ใครๆก็เชื่อว่าประวัติศาสตร์ของความคิด (history of thought) เป็นเรื่องของความต่อเนื่องและความเป็นเอกภาพของความรู้ความคิดของมนุษย์ ที่เชื่อในความต่อเนื่องแบบนี้เป็นเพราะเราเชื่อในองค์อำนาจสูงสุดของจิตสำนึกมนุษย์ (sovereignty of consciousness) (Foucault, 1972 , 13) ความหมายก็คือว่า เรามักจะเชื่อใน “ภาษา ชุดคำพูด บทสนทนา การนิยามความหมายในถ้อยคำและถ้อยแถลง” ที่แสดงให้เห็นว่าทุกอย่างมีความต่อเนื่องและสร้างจิตสำนึกของมนุษย์เป็นองค์ประธาน (subject) หรือองค์ตัวแสดงหลักในคำพูดและบทสนทนา นอกจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์ที่เป็นองค์ตัวแสดงหลักแล้ว เรายังถือว่ามนุษย์เป็นองค์ตัวแสดงซึ่งเป็นจุดกำเนิดเริ่มแรก (original subject) ของพัฒนาการประวัติศาสตร์และการกระทำทุกสิ่งด้วย แต่อันที่จริงแล้วมันอาจจะไม่ได้เป็นอย่างนั้นก็ได้ นี่คือนสิ่งที่ฟูโกต์เรียกว่า การวิเคราะห “สนามของการคำพูด ถ้อยคำและบทสนทนา” (ซึ่งเรียกว่า Discursive Field) (Foucault, 1972, p. 30) ตรงนี้เองที่เป็นความซับซ้อนในการมองภาษา ถ้อยคำและบทสนทนาอีกแบบหนึ่งที่ต่างไป

ตามปกติ เวลาเรามองภาษาและบทสนทนานั้น คนเรามักจะดูที่ความหมายและความตั้งใจเจตนาของผู้พูดซึ่งเป็นองค์ประธานของการใช้ภาษา แต่ฟูโกต์เสนอว่าเราควรจะทำความเข้าใจถ้อยแถลงหรือคำพูดในภาษาว่ามีเงื่อนไขเฉพาะอะไรที่ทำให้มันบังเกิดขึ้นเช่นนั้น เราดูที่เงื่อนไขการดำรงอยู่ของภาษาหรือถ้อยแถลง (statement) ข้อจำกัดอะไรที่กำหนดให้ถ้อยแถลงหนึ่งสัมพันธ์กับถ้อยแถลงอื่นๆ ทำไมมันถึงเกิดขึ้นและเชื่อมโยงกัน และทำไมจึงทำให้บางถ้อยคำถูกตีกันตัดแยกออกไปจากคำพูดนั้นๆ ทำไมมันจึงถูกแสดงออกมาอย่างที่มีมันเป็นแทนที่จะเป็นถ้อยแถลงอย่างอื่น ตรงนี้ต้องสนใจด้วยว่าเราไม่ได้

⁴ในภาษาไทย คำว่า “วาทกรรม” ในที่นี้ต้องใช้อย่างระมัดระวังเพราะคำว่า “วาทกรรม” ในภาษาไทยที่ใช้เป็นภาษาพูดสามัญในชีวิตประจำวันนั้นถูกทำให้ถ้อยคำเป็นเพียงแค่การใช้ภาษาและโวหารเพื่อหลอกล่อกันเท่านั้น แต่อันที่จริง “วาทกรรม” ที่แปลตรงมาจาก discourse นั้นเป็นชุดคำพูด ภาษาเขียนและสัญลักษณ์ รวมทั้งอำนาจที่แฝงเร้นอยู่ในถ้อยคำ ภาษาและสรรพสิ่งต่างๆ อันมีความหมายและพัฒนาการของมันอย่างละเอียดอ่อนและซับซ้อนมากกว่าคำพูดหลอกลวง ผู้เขียนจึงพยายามหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า “วาทกรรม” ทุกครั้ง เมื่อต้องการกล่าวถึง discourse ในที่นี้เพื่อหลีกเลี่ยงการเข้าใจผิดแต่จะใช้เรียกรวมว่าเป็น “ภาษา ชุดคำพูด บทสนทนา การนิยามความหมายในถ้อยคำและถ้อยแถลง” ซึ่งมีความหมายกลางๆมากกว่า ขอให้พิจารณาความหมายของ discourse ในนิยามของมิเชล ฟูโกต์ ซึ่งจะอธิบายในบทความนี้

มองดูที่เงื่อนไขในทางจิตใจของผู้พูดหรือความคิดของผู้พูด สิ่งที่แสดงให้เห็นในปรากฏการณ์นี้ก็คือมี “ความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยแถลงและคำพูด” บังเกิดขึ้นโดยที่ผู้พูดเองก็อาจไม่ตระหนักรู้ก็ได้ มีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของคำพูดและถ้อยแถลงโดยผู้พูดอาจจะไม่ใช่คนเดียวก็ได้ หรือผู้พูดแต่ละคน อาจจะไม่ใช่อยู่ในกระบวนการแบบเดียวกันหรือเป็นคำพูดคนละชนิดกันก็ได้ จุดที่จะต้องให้ความสนใจก็คือ พื้นที่ซึ่ง “การเกิดเหตุการณ์แห่งคำพูดหรือภาษาถูกจัดวางขึ้น” ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว ต่างหาก แต่การมองเห็นพื้นที่นี้เป็นสิ่งที่ซึ่งทำให้เรามีอิสระที่จะแสดงให้เห็นปฏิกริยาระหว่างกันและกันของความสัมพันธ์ภายในและภายนอกของภาษาและคำพูดเหล่านี้

กลุ่มของคำพูด ภาษาและบทสนทนาที่เกิดขึ้นนี้มีใช่เป็นเรื่องของชุดถ้อยคำที่เผยให้เห็นการตีความ ข้อเท็จจริง หรือการเปิดเผยคำพูด/บทสนทนาที่ซ่อนเร้นอยู่ หรือเป็นถ้อยแถลงในการเผยข้อเท็จจริงอะไรทำนองนั้น แต่มันเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นการดำรงอยู่ร่วมกัน การสืบทอดส่งต่อกัน การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันและกัน การเป็นตัวกำหนดซึ่งกันและกันและความเป็นอิสระต่อกันหรือบางทีก็มีการแปรเปลี่ยนไปอย่างมีความสัมพันธ์กันเองของชุดของภาษาด้วย นอกจากนี้แล้ว ประเด็นที่สำคัญต่อการเข้าใจวาทกรรมหรือชุดคำพูด ภาษาและบทสนทนาที่ก่อรูปขึ้นมาแบบนี้ก็คือ มันไม่เกี่ยวกับตัวตนของผู้พูดหรือผู้เขียนตัวบท (speaking subject or author) กล่าวคือ ถ้อยแถลงซึ่งมีการจัดกลุ่มและแยกประเภทในลักษณะแบบนี้กลายเป็นผู้เลือกตัวตนของผู้พูด ผู้เขียนภาษาหรือผู้ใช้บทสนทนาของตัวเอง ในกระบวนการนี้ถ้อยแถลง (ภาษา) เป็นองค์ประธานหลักและทำการเลือกกรรมหรือหาตัวตนผู้ใช้ภาษาหรือวาทกรรมของตนเอง พูดง่าย ๆ ตรงนี้ก็ถือว่า ภาษาเป็นตัวเลือกใช้ผู้พูดและผู้เขียน ไม่ใช่ผู้พูดและคนเขียนเป็นผู้เลือกใช้ภาษาหรือคำพูด

เมื่อเข้าใจตรงนี้แล้ว จุดนี้จำเป็นที่เราจะต้องกล่าวถึงสิ่งที่ฟูโกต์เรียกว่า “การก่อรูปของภาษา คำพูดและบทสนทนา” หรือ discursive formations กระบวนการนี้เกิดขึ้นเพราะมีความสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างถ้อยแถลงทางภาษา (relations between statements) สิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเรื่องภาษาแบบของฟูโกต์คือเขาให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาษาหรือถ้อยแถลง โดยเฉพาะการวิเคราะห์ภาษาหรือถ้อยแถลงภายใน”สนามของการคำพูด ถ้อยคำและบทสนทนา” (ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น) รวมทั้งความสัมพันธ์ต่างๆที่สามารถจะเกิดขึ้นได้ภายในสนามอันนี้ ข้อสมมติฐานของเขาก็คือ ถ้อยแถลงทางภาษาที่ต่างกันทางรูปแบบและดำรงอยู่อย่างกระจัดกระจายกันในแต่ละเวลานั้นได้ก่อตัวขึ้นมาเป็นกลุ่มเป็นก้อนถ้ามีการอ้างถึงกัน “วัตถุ” แบบเดียวกัน

ตัวอย่างเช่นในงานวิจัยของฟูโกต์เรื่อง Madness and Civilization ถ้อยแถลงทางภาษาเรื่อง “ความป่วยทางจิต” ทั้งหมดกล่าวถึง “วัตถุ” (หรืออาการป่วย) ที่ปรากฏให้เห็นหลายแบบจากประสบการณ์ในปัจเจกบุคคลหรือในทางสังคมซึ่งอาจจะถูกเรียกว่าความบ้า แต่ความเป็นเอกภาพของวัตถุที่เรียกว่า “ความบ้า” นั้นไม่สามารถที่จะทำให้เราจัดกลุ่มของถ้อยแถลงต่าง ๆ ในทางภาษาและไม่สามารถค้นพบความสัมพันธ์ของถ้อยแถลงเรื่องความบ้าที่มีลักษณะคงที่และอธิบายได้อย่างเป็นเรื่องเป็นราวได้ มีเรื่องราวในคำอธิบายถ้อยแถลงที่ไม่เข้ากัน ความป่วยทางจิตประกอบด้วยลักษณะที่

ถูกพูดถึงทั้งหมดในถ้อยแถลงที่กล่าวถึงหรือเรียกชื่อของมัน มีการแบ่งแยกประเภท พรรณนาความ และอธิบายอาการของมัน สืบหาพัฒนาการของโรค ซึ่งให้เห็นสหสัมพันธ์ของอาการ มีการวินิจฉัย ตัดสินใจว่ามันคืออะไร ตั้งชื่อที่ใช้เรียก ตามภาษาและถ้อยคำแบบของตัวเอง แต่กลุ่มของถ้อยแถลงดังกล่าวกลับไม่ได้หมายถึงสิ่งเดียวกันหรือวัตถุที่เป็นชนิดหนึ่งเดียวกัน จนดูเหมือนกับว่าไม่ได้พูดถึงคนบ้าคนเดียวกัน (Foucault, 1988)

เราจะเห็นได้ว่ามีความหลากหลายของวัตถุ (สิ่งที่เรียกว่าความผิดปกติทางจิต) มากเสียกระทั่งว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะยอมรับว่ามีเอกภาพของ “ถ้อยแถลงทางภาษา คำพูด ชื่อเรียกหรือถ้อยคำที่เกี่ยวกับคนบ้า” บางทีอาจจะดีกว่านั้นที่จะจำกัดความสนใจที่กลุ่มของถ้อยแถลงที่กล่าวถึงสิ่งเดียวกัน ดังเช่น คำพูดที่กล่าวถึงภาวะซึมเศร้าที่รุนแรง (melancholia) โรคประสาท (neurosis) หรือโรคสมองเสื่อม (dementia) ในอดีต แต่เราก็จะพบว่าคำพูดหรือภาษาแต่ละอันนั้นได้สร้างวัตถุ (ทางความคิด) ของตัวเองและปล่อยให้มันทำงานของมันจนกระทั่งถึงจุดที่ว่ามีการแปรเปลี่ยนความหมายทั้งหมดไปด้วยกัน ดังนั้นปัญหาที่คือเราควรจะต้องรู้ว่าเอกภาพของถ้อยแถลงทางภาษาหรือคำพูดนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าตัวของวัตถุที่ถูกเรียกนั้นมีความคงที่ถาวรและมีลักษณะพิเศษเฉพาะแต่อย่างไร แต่ทว่ามันอยู่ที่พื้นที่ (space) ซึ่งวัตถุต่างๆ (ในทางภาษาและการคิด) ผุดขึ้นมาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์แบบทั่วไปที่ทำให้เราสามารถแยกแยะความเป็นปัจเจกของกลุ่มถ้อยแถลงเกี่ยวกับความบ้า ก็จะเป็นไปแบบนี้คือ มันเกิดมีกฎเกณฑ์ของการก่อกำเนิดขึ้นอย่างพร้อมๆกันและมีความเกาะเกี่ยวต่อเนื่องกันของวัตถุ (ทางภาษาและความคิด) ที่ถูกเรียกขานชื่อ ถูกนำมาใช้ในการอธิบายพรรณนาความ นำมาวิเคราะห์ สร้างความประทับใจ หรือถูกวินิจฉัยตัดสินใจภายในความสัมพันธ์ดังกล่าว (Foucault, 1972, p. 36)

ดังนั้น เอกภาพของภาษา คำพูด ถ้อยแถลงและบทสนทนาเกี่ยวกับเรื่องความบ้า นั้นมิได้ตั้งอยู่บนฐานของการดำรงอยู่ของวัตถุที่เรียกว่า “ความบ้า” หรือโครงสร้างองค์ประกอบทางวัตถุวิสัยที่เป็นเอกเทศในวงกว้างแต่มันเป็นเรื่องของ การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน (ซึ่งอาจจะเรียกว่าการเล่นระหว่างกันหรือ interplay) ของกฎเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งเปิดโอกาสให้มีความเป็นไปได้ในการปรากฏตัวขึ้นมาของวัตถุต่างๆ (ในทางภาษา ถ้อยคำและบทสนทนา) ในระหว่างห้วงเวลาหนึ่งๆ วัตถุต่างๆ เหล่านี้ยังอาจจะถูกกำหนดรูปโดยมาตรการของการจำกัดคิดกัน และการกดทับปราบปราม ถูกจำแนกแยกแยะจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จากการถกกันทางกฎหมาย การวิวาทะในทางศาสนา การวินิจฉัยทางการแพทย์ วัตถุต่างๆ ที่ถูกเผยออกมาจากคำอธิบายทางพยาธิวิทยา วัตถุที่ถูกกำหนดโดยการเข้ารับการรักษาและการรักษาโรค ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นเอกภาพของภาษาและถ้อยคำเกี่ยวกับความบ้าจะเป็นผลจากการการเล่นระหว่างกันของกฎเกณฑ์ที่กำหนดนิยามการแปรเปลี่ยนของวัตถุทางภาษาต่างๆ โดยผ่านช่วงเวลา มีการแตกแยกภายในบางครั้งบางคราว มีความไม่ต่อเนื่องไม่ลงรอยที่ทำให้ลักษณะที่ถาวรของมันถูกทำให้แขวนลอยตัวไหวไปแกว่งมา ตรงนี้เอง สิ่งที่ย้อนแย้งภายในตัวเองก็คือว่า การที่เราจะกำหนดนิยามกลุ่มของถ้อยแถลงทางภาษาในแง่ที่เป็นปัจเจกเอกเทศได้นั้น เราควรจะ

ต้องการกำหนดนิยาม "ความกระจัดกระจาย" ของวัตถุทางวาทกรรมเหล่านี้ด้วย เพื่อหาร่องที่แบ่งมันออกจากกัน หาระยะที่ห่างกันของภาษาและความหมายหรือคั่นหากฎแห่งการแบ่งแยกชั้นแยกประเภท (division) ในตัวเองของมันด้วย

สมมติฐานอีกข้อหนึ่งที่ฟูโกต์ เสนอในการกำหนดกลุ่มของความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยแถลงทางภาษาและถ้อยคำก็คือมันมีรูปแบบและชนิดของความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันที่เกิดขึ้น ในตอนนี้ ฟูโกต์ยกตัวอย่างศึกษาเรื่องวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ที่พัฒนามาตั้งแต่ศตวรรษที่สิบเก้าซึ่งในระยะแรกนั้น วิชาการแพทย์มิได้ถูกกำหนดโดยแนวคิดเรื่องวัตถุทางการแพทย์มากเท่ากับเรื่องของลีลาหรือสไตล์ (style) บางอย่าง มีการเน้นวิธีการหรือลักษณะการทำงานบางอย่างเป็นชนบประเพณีที่แสดงออกในการใช้ถ้อยแถลงทางภาษาและคำพูด นับเป็นครั้งแรกที่การแพทย์ไม่ขึ้นอยู่กับกลุ่มของจารีตประเพณี การสังเกตการณ์ และการปฏิบัติที่แตกต่างหลากหลาย แต่หันมายึดถือ "การรวบรวมงานเขียนหรือข้อมูลองค์ความรู้" (corpus of knowledge) ที่เชื่อว่ามีวิธีเดียวกันใน "การจ้องมองดู" สิ่งต่างๆ มีการแบ่งชั้นแยกประเภทในสนามทางความคิดเป็นแบบเดียวกัน มีการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงในทางพยาธิวิทยาที่สอดคล้องกับการมองเห็นพื้นที่ของร่างกายคน มีระบบการถอดความเป็นตัวอักษรเพื่อบันทึกสิ่งที่คนๆหนึ่งมองเห็นและสัมผัสในสิ่งที่คนอื่นคนหนึ่งพูดเอาไว้ ด้วยคำศัพท์แสงและการอุปมาอุปนัยเปรียบเทียบในแบบเดียวกัน กล่าวโดยสรุปก็คือมันดูเหมือนกับการแพทย์ในตอนนั้นถูกจัดการโดยชุดความต่อเนื่องของถ้อยแถลงทางภาษาในการพรรณนาความ

แต่ฟูโกต์กลับไปพบว่าข้อสมมติฐานข้างต้นก็ไม่ใช่ว่าจะจริง การใช้ภาษา ถ้อยคำและบทสนทนาในทางคลินิก (clinical discourse) เป็นเพียงแค่งroupของข้อสมมติฐานหลายอย่างในเรื่องชีวิตและความตาย การเลือกตัดสินใจทางจริยธรรมและการบำบัดรักษาโรค เรื่องของกฎเกณฑ์ในทางสถาบันตัวแบบในการสอนนักศึกษาแพทย์ สิ่งเหล่านี้เป็นกลุ่มของคำอธิบายพรรณนาความซึ่งไม่สามารถสรุปย่อมาจากข้อสมมติฐานต่างๆได้ และถ้อยแถลงทางภาษาในการพรรณนาความนั้นก็ก็เป็นเพียงแค่อะไรหนึ่งในการวางหลักเกณฑ์ที่ปรากฏในชุดของภาษา ถ้อยคำ ถ้อยแถลงและบทสนทนาในวิชาแพทยศาสตร์ การวิจัยของฟูโกต์ยังพบว่าคำอธิบายพรรณนาความเหล่านี้ถูกแทนที่ใหม่ตลอดเวลา ตั้งแต่งานของ Marie Francois Xavier Bichat (1771-1802) ซึ่งใช้การมองเห็นด้วยตาตัวเอง การวินิจฉัยโรคจากการฟังด้วยหูของตัวและใช้มือสัมผัสลูบลำต่อรอยโรคที่ปรากฏในเซล เมมเบรนและเนื้อเยื่อ⁵ (Foucault, 1994) จนต่อมาได้มีการใช้ไมโครสโคป การทดสอบทางชีววิทยา และระบบข้อมูลก็เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอีก เพราะว่าจากการวิเคราะห์ทางกายวิภาคอย่างง่ายไปสู่การวิเคราะห์กระบวนการ

⁵ Bichat ใน Anatomie Generale ได้เผยให้เห็นโดยละเอียดถึงเนื้อเยื่อสี่สิบเอ็ดแบบ มีทั้งเนื้อเยื่อเส้นประสาท หลอดเลือดแดง หลอดเลือดดำ เนื้อเยื่อของเส้นทางการหายใจ เนื้อเยื่อที่สามารถดูดซึม เนื้อเยื่อกระดูก เนื้อเยื่อชั้นในของอวัยวะ เนื้อเยื่อเส้นใย เนื้อเยื่อกระดูกอ่อน เนื้อเยื่อกล้ามเนื้อในสัตว์ กล้ามเนื้อ เยื่อเมือกบุผิว เยื่อหุ้มสมอง เยื่อสร้างไขข้อ ต่อม หนังแท้ได้ผิวหนัง หนังกำพร้าและผม Membrane เป็นหน่วยปัจเจกของเนื้อเยื่อซึ่งแม้จะมีความบางเป็นอย่างมาก แต่ก็สามารถเชื่อมโยงระหว่างกันได้ โดยความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างอวัยวะที่มีบางส่วนที่อยู่ใกล้ชิดติดกัน ชุดคำอธิบายนี้ทำให้การแพทย์สมัยใหม่เข้าใจรอยโรคได้มากขึ้นจากการมองเห็นอีกแบบหนึ่ง

ทางพยาธิวิทยาทางสรีรวิทยา ทำให้อิทธิพลคำศัพท์ของสัญชัญและอาการอัตรหัสมีการเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง และหมอกก็ค่อยๆเปลี่ยนจากการที่ตัวเองเป็นจุดที่สำคัญในการตีความหมายของข้อมูล หมอจะมีคณอยู่ข้างๆ นอกเหนือจากตัวเองแล้วยังมีมวลของเอกสารจำนวนมากมายมหาศาล เครื่องมือสารพัดและเทคนิคของการวิเคราะห์อีกมากมาย ซึ่งแน่นอนหมอเป็นคนที่ใช้เครื่องมือเหล่านั้นแต่สิ่งเหล่านี้ก็ได้เปลี่ยนตำแหน่งแหล่งที่ของหมอให้กลายเป็นองค์ประธานในการสังเกตการณ์ในท่ามกลางความสัมพันธ์อันซับซ้อนกับคนไข้

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่การเกิดเส้นรณฐีประตฐของวิชาแพทยัแบบใหม่ ที่ค่อยๆปรากฏในการใช้ภาษา ถ้อยคำและบทสนทนาทางการแพทยัตลอดห้วงเวลาของศตวรรษที่สิบเก้า จนมาถึงปัจจุบัน สิ่งที่น่าสนใจในการวิเคราะห์ทางภาษาตรงนี้ก็คื การแพทยัมีการเปลี่ยนแปลงแยกเป็นส่วนๆ ทันทีที่มีการค้นพบของ Bichat และคนอื่นๆ การกำหนดกฎเกณฑ์ใหม่จึงเกิดขึ้น ถ้าภาษาและวาทกรรมในวิชาการแพทยัจะมีเอกภาพ สิ่งนี้ไม่ได้เกิดจากรูปแบบเดียวของถ้อยแถลงทางภาษา ไม่ใช่ว่ามีกลุ่มของกฎเกณฑ์บางอย่างเกิดขึ้น ที่ทำให้มีคำอธิบายพรรณนาความตามสำนักหรือความรู้สึกของหมอเอง แต่ยังมีพัฒนาการสิ่งอื่นๆ เกิดขึ้นพร้อมกันหรือเกาะเกี่ยวกันไปตั้งแต่เรื่องเครื่องมือทางการแพทยั ระเบียบวิธีการวิจัยในห้องทดลอง การวิเคราะห์ทางสถิติ การสังเกตการณ์ทางระบาศวิทยัหรือประชาศาสตร์ กฎของสถาบันและวิธีปฏิบัติในการบำบัดรักษา สิ่งที่เราจะทำได้ในการกำหนดลักษณะที่เป็นเอกเทศของขุดภาษาและบทสนทนาในการแพทยัก็คือ มองเห็นการดำรงอยู่ด้วยกันของถ้อยแถลงทางภาษาที่กระจัดกระจายและมีความหลากหลาย มีระบบการจัดการเพื่อควบคุมการจัดแยกชั้นแยกประเภท ที่มีความสัมพันธ์ขึ้นต่อกันและกันซึ่งทำให้มีการเกาะติดกันหรือบางทีก็แยกส่วนกีดกันระหว่างกัน มีการแปรเปลี่ยนเกิดขึ้นและมีการเล่นกันระหว่างพื้นที่ การจัดการและการเข้าแทนที่กันอีกด้วย

ข้อสมมติฐานอีกประการหนึ่งปรากฏในเรื่องของภาษาศาสตร์และไวยากรณ์ภาษา เราจะเชื่อได้ใหม่ว่าจะเกิดแนวคิดที่มีความถาวรและเป็นเอกภาพในทันทีที่มีการกำหนดนิยามไวยากรณ์และคำศัพท์โดยราชบัณฑิตในสมัยเก่า เช่นไวยากรณ์และคำศัพท์ในภาษาฝรั่งเศสถูกกำหนดโดย Port-Royale (ตั้งแต่ศตวรรษที่สิบแปด) แต่เราจะพบได้เช่นกันว่าเอกภาพของการใช้ภาษาและบทสนทนา ไม่ได้มาจากการทำให้เกิดแนวคิดที่มีความเชื่อมโยงสอดคล้อง แต่เกิดจากการปรากฏขึ้นมาอย่างพร้อมๆ กัน และมีความเกาะเกี่ยวต่อเนื่องกันของการใช้ภาษา ที่ภายในนั้นอาจจะมิระยะห่างที่แยกมันออกจากกันได้และอาจจะถึงขั้นมีความไม่ลงรอยระหว่างกันอยู่ เราอาจจะไม่ต้องไปดูที่แนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมในทางภาษาไวยากรณ์เพื่อที่จะรวมเอาถ้อยคำและภาษาที่ต่างกันเข้ามาอยู่ด้วยกันให้มันเข้ามาอยู่ภายในโครงสร้างในทางนินรนัยแบบเดียวกัน แต่ควรไปสนใจวิเคราะห์ดูที่การมีปฏิกริยาระหว่างกันและกันของการปรากฏขึ้นมาให้เห็นและความกระจัดกระจายของภาษาคำพูด ถ้อยคำและบทสนทนาเหล่านั้น

ข้อสมมติฐานสุดท้ายเกี่ยวกับเรื่องของการจัดกลุ่มใหม่ของถ้อยแถลงในภาษาและบทสนทนาต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและรูปแบบที่เป็นเอกภาพของภาษา แสดงออกให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์และความต่อเนื่องกันของเนื้อหาภายในหรืออรรถบท (identity and persistence of themes) ตัวอย่างเช่นสิ่งที่ปรากฏในวิชาเศรษฐศาสตร์และชีววิทยา ในทางชีววิทยานั้น ภาษาจะพูดถึงอรรถบทเนื้อหาสาระภายในบางอย่างที่สามารถเชื่อมโยงและทำให้เกิดกลุ่มของคำพูด ภาษาและคำอธิบายในเรื่องสิ่งมีชีวิตเช่น สิ่งมีชีวิตซึ่งมีความต้องการของตัวเอง มีพลังภายในของตัวเอง และมีความสามารถที่จะอยู่รอดได้ แต่อันที่จริงแล้วจากการสังเกตการณ์สิ่งมีชีวิตจะมีเรื่องราวเล่าขานที่ประกอบด้วยทั้งสิ่งตรงข้ามกันและเสริมต่อกัน อรรถบทภายในอันหนึ่ง จะมีสองชุดของแนวคิดสองชนิดของการวิเคราะห์และสองพื้นที่ของวัตถุแบบต่างๆ ที่มีความต่างกันอย่างสิ้นเชิง ตัวอย่างเช่นในกฎเกณฑ์โดยทั่วไป เชื่อกันว่าแนวคิดเรื่องวิวัฒนาการจะเหมือนกันทั้งจาก Denis Diderot (1713-1784) และ Charles Darwin (1809-1882) แต่ในความจริงแนวคิดต่างๆ ในชีววิทยาไม่ได้เหมือนกันหรือสอดคล้องกัน แนวคิดเรื่องวิวัฒนาการในศตวรรษที่สิบแปดถูกกำหนดโดยความเชื่อเรื่องชนิดของ species ที่เกี่ยวโยงใกล้ชิดกัน และค่อยๆ วิวัฒนาการไปผ่านห้วงของเวลา ในศตวรรษที่สิบเก้า อรรถบทของวิวัฒนาการไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องของการต่อเนื่องของ species มากเท่ากับการอธิบายเรื่องความไม่ต่อเนื่องของวิวัฒนาการและการวิเคราะห์วิถีของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตที่มีองค์ประกอบอิสระซึ่งขึ้นต่อกันและกันและมีสภาพแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดต่อการมีชีวิตของมัน เราจึงเห็นได้ชัดว่าอรรถบทหนึ่งแต่มีสองชนิดของคำอธิบาย ภาษาและถ้อยคำ

ฟูโกต์จึงเห็นว่าอาจจะเป็นเรื่องที่ผิดถ้าเราพยายามค้นหาการดำรงอยู่ของอรรถบทต่างๆ ว่าจะประกอบด้วยหลักการที่มีภาษา ถ้อยคำและบทสนทนาที่เป็นเอกเทศหรือเป็นหนึ่งเดียวกัน ตรงกันข้ามเราควรที่จะต้องค้นหาสิ่งที่เรียกว่า “การกระจายตัวกันของจุดแห่งการตัดสินใจเลือก” (dispersion of the points of choice) ที่จะทำให้ภาษามีอิสระ ในเงื่อนไขแห่งความเป็นไปได้อะไรที่เปิดให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขอรรถบทเดิมที่มีอยู่แล้ว ทำให้มีการกระตุ้นให้เกิดกลยุทธ์ที่มาสู้กัน ยอมให้กัน หรือทำให้มันเกิดมีความเป็นไปได้ ด้วยชุดของแนวคิดอะไรบางอย่างเพื่อให้วาทกรรมเล่นเกมส์ที่ต่างกันได้ นี่คือการให้ความสำคัญต่อการพิจารณาจุดที่การกระจายตัวของจุดแห่งการตัดสินใจเลือกอรรถบทที่น่าพอใจในสนามแห่งความน่าจะเป็นไปได้ในเชิงกลยุทธ์ของการใช้ภาษา ถ้อยคำและถ้อยแถลง

กล่าวในอีกแง่หนึ่งนี่ก็คือการพยายามอธิบายระบบของการแตกกระจายชุดของภาษา คำพูดและถ้อยแถลง ซึ่งตรงนี้ก็หมายความว่าเมื่อเราเข้าใจว่าถ้อยแถลงต่างๆ ที่มีลักษณะการจัดกระจาย การพูดถึงวัตถุ (ในทางภาษา) ชนิดของถ้อยแถลงหรือถ้อยคำ แนวคิดหรือทางเลือกในการกำหนดอรรถบทต่างๆ แล้ว เราอีกอาจจะกำหนดนิยามแบบแผนความซ้ำหรือสม่ำเสมอ (ระเบียบ ความสัมพันธ์ ตำแหน่งแหล่งที่และการแปรเปลี่ยน) ของวาทกรรมหรือภาษา บทสนทนาและถ้อยแถลง นี่คือการบวนการที่เรียกว่าการก่อรูปของภาษา คำพูดและบทสนทนา (discursive formation) ดังที่อธิบายไปแล้ว

จุดนี้สำคัญมากในการอธิบายแบบหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralist approach) การจะเข้าใจการทำงานของภาษา คำพูด ถ้อยแถลงและบทสนทนาในเรื่องต่างๆ นั้น สิ่งที่จะต้องระวังก็คือ หลักการสื่อสาร หลักการแรกคือ แนวโน้มการย้อนกลับไปที่ผู้พูดมาก่อนหรือผู้ประพันธ์ดั้งเดิมซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้เกิดมุมมองด้านบวกต่อความหมายของผู้พูดก่อนคนแรก แต่ที่จริงมันมีผลด้านลบเพราะจะทำให้มีการย่อดัดตอนหรือการทำให้ชุดของภาษาและถ้อยคำนั้นมีความหมายอ่อนลง (rarefaction of discourse) หลักการต่อมาคือความไม่ต่อเนื่อง (discontinuities) หมายความว่าไม่มีการเชื่อมความหมายดั้งเดิมของผู้พูดคนแรกอยู่ในภาษา การพูดและการเขียนเรื่องหนึ่งเรื่องใด ดังนั้น ภาษาและวาทกรรมเป็นปฏิบัติการที่ไม่มีความต่อเนื่อง มันอาจจะวางไกลกัน ทับซ้อนกัน แยกจากกันหรือต่างคนต่างอยู่ไม่รู้จักกัน หลักการที่สามคือความเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะ ไม่มีความหมายที่เกิดขึ้นมาก่อนแล้วมาสืบต่อกัน หรือต้องมาตีความถอดรหัสกันว่ามีอะไรซ่อนอยู่ แต่ความจริงก็คือว่า ความหมายมันอยู่ที่ในตัวของภาษาหรือวาทกรรมนั่นเอง หลักการที่สี่คือสิ่งที่อยู่ภายนอกภาษาหรือวาทกรรม (exteriority) การใช้ภาษา คำพูดและบทสนทนาเป็นปฏิบัติการที่คนเราจัดการใส่มันเข้าไปในขณะ “การเกิดเหตุการณ์แห่งคำพูดหรือภาษา” นั้นๆ ดังนั้นการจะเข้าใจความหมายของภาษาและวาทกรรมจะต้องเข้าใจปฏิบัติการแห่งการใช้ภาษา ชุดความต่อเนื่องของการใช้ภาษา ความซ้ำสม่ำเสมอในการใช้และเงื่อนไขแห่งความเป็นไปได้ ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น(Foucault, 1981)

จากนั้นเงื่อนไขซึ่งปัจจัยองค์ประกอบต่างๆของการจัดการแยกชั้นแยกประเภท (discursive division) จะบังเกิดขึ้น และเป็นตัวกำหนดให้มีการพูดถึงวัตถุและสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางวาทกรรมรวมทั้งวิธีการแสดงถ้อยแถลง การระบุแนวคิด และการตัดสินใจเลือกสรรหลัก (thematic choice) เราอาจจะเรียกเงื่อนไขแบบนี้ว่า “กฎเกณฑ์ของการก่อรูปภาษา ถ้อยคำหรือวาทกรรม” (rules of formation) กฎเกณฑ์ดังกล่าวจะเป็นเงื่อนไขของการดำรงอยู่และการเกิดร่วมกัน การดำรงรักษา การปรับตัวและการทำให้สูญสลายไปของคำพูด บทสนทนาและถ้อยแถลง ภายในวิธีการจัดการแยกชั้นแยกประเภทหนึ่งๆที่ได้มาจากกระบวนการนี้

ตัวอย่างการก่อรูปของคำพูด ภาษา และถ้อยแถลงที่ทำให้วัตถุทางวาทกรรมเกิดขึ้นก็คือเรื่องของจิตพยาธิวิทยา (psychopathology) ที่มีพัฒนาการตั้งแต่ศตวรรษที่สิบเก้า ตั้งแต่เริ่มต้นของศตวรรษ มีวิธีการใหม่ในการแยกและกักขังคนบ้าในโรงพยาบาลโรคจิตและความน่าจะเป็นไปได้ที่จะสืบย้อนความคิดไปยังหลายคน โดยเฉพาะคือ Philippe Pinel (1745-1826) หมอชาวฝรั่งเศสที่เป็นต้นแบบของวิชาจิตเวชและพัฒนาเครื่องมือในทางจิตวิทยาเพื่อบำบัดรักษาคนบ้าด้วยความเมตตาแทนที่จะใช้การกักขังอย่างโหดร้ายใน asylum และวิธีการทรมานที่ใช้ในศตวรรษที่สิบแปดหรือก่อนหน้านั้น แต่ที่จริงพัฒนาการของจิตพยาธิวิทยา มีความสับสนมากกว่านั้น(Foucault, 1988, pp. 224-225) คนบ้าเคยถูกกักขังในที่เดียวกับอาชญากรร้ายแรง คนป่วยและคนไร้บ้าน ก่อนจะกลายมาเป็นคนใช้ฟูโกต์ อธิบายว่าคำว่าความบ้าหรือศัพท์ที่เกี่ยวกับอาการผิดปกติทางจิตในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ก็มียุคคำซึ่งถูกเปลี่ยนแปลงและบางทีก็ถูกทำให้หายไป เช่น อาการผิดปกติของมอเตอร์การเคลื่อนไหว

(motor disturbances) ประสาทหลอน (hallucinations) อาการผิดปกติของการพูด (speech disorders) พฤติกรรมเบี่ยงเบน (behavioral disorders) ความวิปริตทางเพศ (sexual aberrations) อาการเหมือนสะกดจิต (hypnosis) ฯลฯ มีหลักเกณฑ์ที่ควรพิจารณาว่าถ้อยคำเหล่านี้ถูกจดจำ บันทึก ตัดแปลงแก้ไขและหายไปอย่างไรในการอธิบายวัตถุที่เรียกว่าความบ้า ซึ่งถือเป็นกระบวนการก่อรูปของ วาทกรรม ภาษา คำพูดและบทสนทนา

สิ่งที่ถูกพิจารณาในกระบวนการนี้คือ “พื้นผิวของการปรากฏตัวขึ้นมาของภาษาและวาทกรรม” ที่ชี้ให้เห็นว่าถ้อยคำที่ต่างกันเหล่านี้จะถูกยอมรับสถานะว่าเป็นอาการของโรค ความแปลกแยก ความไม่ปกติ เป็นสภาวะที่สมองมีการทำงานแย่งลงจนส่งผลต่อชีวิต เป็นอาการทางประสาทและจิตเภท มันทูกมองที่ไหนและถูกออกแบบว่าเป็นโรคและจะต้องมีการเยียวยารักษาได้อย่างไร? มันอาจจะเกิดที่ไหนก็ได้ในแต่ละสังคม ในกรณีของจิตพยาธิวิทยา สภาวะเช่นนี้อาจจะประกอบสร้างขึ้นมาใน ครอบครัว ในกลุ่มทางสังคม ในสถานที่ทำงาน ในชุมชนทางศาสนา เพื่อให้สามารถระบุได้ว่าเป็นความบ้า ประการต่อมาเราจะต้องพิจารณาที่ “ผู้มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขซีทีจำกัดของการใช้ภาษา และถ้อยคำชุดนั้น” เช่น สถาบันในวงการแพทย์ นอกจากนี้ ยังมีสถาบันที่มีอำนาจในทางกฎหมาย อาญาที่กำหนดข้อยกเว้นให้คนบ้าในการทำผิดกฎหมายและกำหนดว่าคนบ้าเป็นภัยต่อสังคม ผู้มีอำนาจในทางศาสนาเป็นผู้กำหนดแยกแยะความบ้าออกจากความลึกลับศักดิ์สิทธิ์หรือไสยศาสตร์ เป็นต้น

ประเด็นสุดท้ายคือการกำหนด “ตาข่ายของความหมายที่เป็นเฉพาะ” ซึ่งจำแนกแยกแยะชนิดของความบ้า เพื่อแยกแยะ เปรียบเทียบความต่าง เชื่อมโยง จัดกลุ่มใหม่และแยกแยะแบ่งชั้นของภาษา และถ้อยแถลงเกี่ยวกับสิ่งที่จะอยู่ในจิตเวช (เช่น ในศตวรรษที่สิบเก้ามีการพูดถึงจิตวิญญาณชั้นต่างๆ และร่างกายในแบบต่างๆ ที่มีตาข่ายเชื่อมโยงกันด้วยการสื่อสารต่อกันและกัน ประวัติชีวิตของปัจเจกบุคคลที่แบ่งเป็นชั้นๆ และอาการซ้ำๆ ของความผิดปกติซึ่งวนเป็นวัฏจักร ฯลฯ)

แม้กระนั้นคำอธิบายดังกล่าวก็ยังไม่พอจะตัดสินว่าใครบ้า หรือบอกว่าวัตถุแห่งวาทกรรมเรื่องความบ้าเกิดขึ้นอย่างไร? ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้กระทำผิดกฎหมายจะมีลักษณะทางจิตวิทยาและพยาธิวิทยาแบบที่เรียกว่าบ้า อาชญากรจะต้องมีพฤติกรรมที่ทำให้เห็นสภาวะทางวัตถุอะไรบางอย่างที่อยู่ในชุดความต่อเนื่องของวัตถุแห่งความรู้ทั้งหมด (ที่เรียกว่าความบ้า) ตรงจุดนี้เราต้องดูที่การเกิด”กลุ่มของสัมพันธ์ภาพเฉพาะ” บางอย่างที่สุดอดคล้องกับสิ่งที่อยู่ในชุดภาษา ถ้อยคำและถ้อยแถลงในแบบจิตเวชเกิดความสัมพันธ์ของตาข่ายของความหมายที่เป็นเฉพาะที่ระบุในการแยกประเภทของกฎหมายอาญา เรื่องคนบ้า เช่นการที่ระดับของความรับผิดชอบลดลง (จิตใจ ทัศนคติหรือพัฒนาการบุคลิกภาพ) เกิดความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจของสถาบันผู้มีอำนาจทางการแพทย์และผู้มีอำนาจทางกฎหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างตัวกรองที่กำหนดโดยการสืบสวนของศาล การสอบสวนของตำรวจ การตรวจสอบทางคลินิก การวิเคราะห์ทางชีววิทยา มีความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว และบรรทัดฐานทางเพศ และทางกฎหมายที่แสดงออกให้เห็นในพฤติกรรมบุคคล และแสดงออกในตารางของอาการทางพยาธิวิทยา ในกระบวนการดังกล่าวจึงจะเกิดการก่อรูปของกลุ่มวัตถุในทางวาทกรรมทั้งหมดเรื่องของ

ความบ้า ตรงนี้คือลักษณะการแตกกระจายตัวของวัตถุแห่งภาษา คำพูดและถ้อยแถลงทางวาทกรรมที่จะทำให้เกิดกลุ่มของสัมพันธ์ภาพระหว่างกันของ “พื้นผิวของการปรากฏตัวขึ้นมาของภาษาและวาทกรรม” ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขขีดจำกัดของการใช้ภาษาและถ้อยคำ” และ “ตาข่ายของความหมายที่เป็นเฉพาะ” ดังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วกระบวนการที่ตามมาก็คือ เงื่อนไขอันจำเป็นที่จะทำให้เกิดวัตถุแห่งภาษาและถ้อยแถลงบังเกิดขึ้น ในทางประวัติศาสตร์เราจะเห็นว่ามีใครคนหนึ่ง “พูดอะไรบางอย่าง” เกี่ยวกับสิ่งนั้น และคนสองสามคนก็พูดอะไรออกมาถึงสิ่งๆ นั้นด้วยในแบบที่แตกต่างกันออกไป เงื่อนไขจำเป็นคือว่าถ้าสิ่งนั้นจะดำรงอยู่ได้มันจะต้องมีความสัมพันธ์กับวัตถุหรือสิ่งอื่น ๆ ถ้าบังเกิดสัมพันธ์ภาพระหว่างวัตถุหรือสิ่งที่ถูกพูดถึงในแบบที่มีความละม้ายคล้ายคลึงกัน วางอยู่ใกล้กันได้ มีระยะห่างบางอย่าง มีความแตกต่างกัน และมีการแปรเปลี่ยน ฉะนั้น วัตถุ (แห่งภาษาและถ้อยคำ) ไม่ใช่จะยืนอยู่เฉยๆ หนึ่งๆ เพื่อรอระเบียบกฎเกณฑ์ที่จะปลดปล่อยตัวเองให้มีอิสระหรือเพื่อที่ตัวเองจะถูกมองเห็นได้ วัตถุแห่งการพูด ภาษาและถ้อยคำ (object of discourse) ดำรงอยู่ได้ด้วยเงื่อนไขเชิงบวกของกลุ่มความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน (Foucault, 1972, p. 49) ความสัมพันธ์ดังกล่าวถูกสถาปนาขึ้นระหว่างสถาบันกระบวนการทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม แบบแผนทางพฤติกรรม ระบบของค่านิยม เทคนิค ระบบการแบ่งชั้นแยกประเภท ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้ปรากฏในตัวของวัตถุทางภาษาเอง สิ่งที่ทำให้มันปรากฏขึ้นมาเพื่อวางอยู่ใกล้กันได้กับวัตถุอื่น ๆ เพื่อจะนิยามความแตกต่างหรือความหลากหลายภายในตัวมัน จะต้องถูกวางไว้อยู่ข้างนอก (exteriority)

นอกจากนี้ สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะกล่าวถึงในตอนท้ายนี้ก็คือว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะต้องถูกแยกให้เห็นชัดในสิ่งที่เรียกว่า “ความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ” ซึ่งก็หมายความว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างวัตถุทางวาทกรรมอาจจะมีการอรรถาธิบายกันในระหว่างสถาบัน รูปแบบทางเทคนิคต่างๆ รูปแบบทางสังคม ฯลฯ แต่ความสัมพันธ์ในกรอบแรกนี้ไม่จำเป็นต้องทำให้เกิดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ที่จะก่อรูปร่างวาทกรรมต่อไปได้ สิ่งที่น่าสนใจมากกว่าก็คือลักษณะ “สัมพันธ์ภาพแบบทุติยภูมิ” ที่ถูกสร้างเป็นหลักเกณฑ์ขึ้นมาภายในตัวของภาษาหรือวาทกรรมเอง การที่นักจิตวิเคราะห์ในศตวรรษที่สิบเก้า สามารถจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวชนชั้นกรรมพีและอาชญากรรม ก็อาจจะไม่ทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยต่อกันและกันในวัตถุแห่งภาษาและถ้อยคำทางจิตเวชก็ได้ แต่การที่ “พื้นที่” ถูกเปิดออกมาซึ่งสะท้อนให้เห็นความเป็นไปได้ที่ภาษาและคำพูดต่าง ๆ จะกลายเป็นระบบของความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ ระบบของความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ (พูดแบบการสะท้อนย้อนคิด) และทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่อาจจะเรียกว่าการพูดต่อกันไปต่อกันมา (discursive) ประเด็นปัญหาก็คือ เราจะต้องสามารถเผยให้เห็นลักษณะพิเศษเฉพาะของความสัมพันธ์ในการพูดภาษาและใช้ถ้อยคำหรือถ้อยแถลงที่ต่อกันไปต่อกันมาได้ในลักษณะแบบนี้ ความสัมพันธ์ในการพูดและใช้ภาษาต่อกันไปนี้ทำให้เกิดวัตถุที่สามารถจะพูดออกมาได้ หรือกำหนดชุดของความสัมพันธ์ที่ภาษา ถ้อยคำหรือวาทกรรมจะถูกสถาปนาขึ้นเพื่อที่วัตถุของภาษาแบบนี้แบบนี้จะถูกพูดออกมา ที่จะกล่าวถึงมัน

ได้ เรียกชื่อได้ แยกชั้นแบ่งประเภทได้ อธิบายได้ ฯลฯ แต่ความสัมพันธ์เหล่านี้กำหนดคุณลักษณะของภาษาพูด ถ้อยคำหรือวาทกรรมในตัวของมันเองให้เป็นปฏิบัติการ จึงมิใช่ภาษาที่ถูกใช้หรือสภาพแวดล้อมที่ภาษาถูกจัดการ นี่คือสิ่งที่เรามักจะเรียกกันว่าปฏิบัติการทางภาษาและวาทกรรมที่มีพลังอำนาจ

ภาษา วาทกรรมและอำนาจ

การที่เราพูดถึงภาษา คำพูดและถ้อยแถลงที่มีอำนาจ หมายถึงตัวของมันเอง (ชุดของภาษา ถ้อยคำ) ก่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพทางภาษาและต่อมาคือเกิดความสัมพันธ์เชิงสถาบันในหลายระดับ สัมพันธ์ภาพมันแผ่ขยายในวงกว้าง มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง รวมทั้งทำให้เกิดอำนาจของความรู้แขนงวิชาต่างๆ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ แต่อำนาจจริงๆ แล้วคืออะไรโดยเฉพาะคือในทางการเมือง แนวคิดภาษาและวาทกรรมของฟูโกต์มาเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างไร? ที่จริงแล้วสิ่งที่ฟูโกต์เองก็ยอมรับในเวลาต่อมาก็คือ งานวิเคราะห์เรื่อง Madness and Civilization และ The Birth of the Clinic ไม่ใช่เรื่องของภาษา คำพูด ถ้อยแถลงหรือวาทกรรม แต่เป็นการพูดถึงเรื่องอำนาจ (Foucault, 1980, p. 115)

อำนาจเป็นคำอธิบายอีกแบบหนึ่งที่ฟูโกต์มักจะใช้ในลักษณะคู่ขนานไปกับคำอธิบายเรื่องภาษาและวาทกรรม จุดเชื่อมโยงมีอะไรที่น่าสนใจหลายอย่าง เขาอธิบายในหนังสือเรื่อง The History of Sexuality (1990) ว่าสถาบันแห่งอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่พัฒนาการขึ้นในยุคกลางคือกษัตริย์หรือรัฐที่มีกลไกแห่งอำนาจซึ่งเกิดขึ้นบนฐานของความหลากหลายของอำนาจอันดำรงอยู่ก่อนหน้าตัวเอง และมีฝ่ายตรงข้ามที่คัดค้านอำนาจกษัตริย์อยู่ อำนาจพวกนี้มีจึงความเข้มข้น เกาะเกี่ยวสัมพันธ์กันและขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา เป็นอำนาจที่ผูกติดกับการครอบครองดินแดน การครอบครองกำลังอาวุธ ระบบไพร่เกณฑ์แรงงาน การมีพันธะสัญญาของอำนาจอธิราช และประเทศราช ถ้าอำนาจสถาบันกษัตริย์สามารถจะเบียดขับตัวเองเข้าไปในสภาพเช่นนี้ได้ ถ้าจะต้องสร้างพันธมิตรในทางยุทธศาสตร์และได้รับการยอมรับ จะต้องมึลักษณะพิเศษอะไรบ้างอย่าง การวิเคราะห์อำนาจจะต้องไม่ที่กักเอาแค่องค์อำนาจอธิปัตย์ของรัฐหรือรูปแบบกฎหมายหรือเอกภาพในอำนาจการครอบงำเป็นจุดเริ่มต้น สิ่งเหล่านั้นถือเป็นเพียงแค่รูปแบบสุดท้ายของอำนาจเท่านั้น อำนาจต้องถูกมองในหลายลักษณะในแบบพลวัตเลื่อนไหล กล่าวคือ

ประการแรก อำนาจคือความหลากหลายที่วิคุณของความสัมพันธ์ในการใช้กำลังบังคับที่ซ่อนอยู่ภายในพื้นที่ซึ่งเกิดปฏิบัติการในการใช้กำลังบังคับและประกอบสร้างตัวของมันขึ้นมาเป็นองค์กรที่มีอำนาจ

ประการที่สอง อำนาจเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งซึ่งเกิดจากการต่อสู้และทำร้ายกัน มีการแปรเปลี่ยน การสร้างความเข้มแข็งและการเดินถอยหลังเดินหน้ากลับไปกลับมา

ประการที่สาม อำนาจเป็นการสนับสนุนที่ความสัมพันธ์ในการใช้กำลังบังคับเหล่านั้นแสวงหาซึ่งกันและกัน แล้วก็ก่อตัวขึ้นเป็นความสัมพันธ์แบบห่วงโซ่และเป็นระบบ หรือไม่นั้นก็ตรงกันข้ามกันคือเป็นรอยแยกและโต้แย้งกัน

ประการสุดท้าย อำนาจเป็นกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ใช้ได้ผลซึ่งทำให้เกิดการออกแบบหรือการตกผลึกทางสถาบันในกลไกของรัฐ เกิดการสร้างกฎหมายและการมีอำนาจนำในทางสังคม

จากพื้นฐานดังกล่าว เงื่อนไขความเป็นไปได้ของอำนาจจึงไม่ใช่เรื่องอำนาจศูนย์กลางขององค์อธิปัตย์แต่มีนคือ “สารตั้งต้น” (ภาษาวิทยาศาสตร์คือตัวถูกเปลี่ยน หรือ substrate) ที่เคลื่อนไหวแปรเปลี่ยนตลอดเวลาในความสัมพันธ์แห่งการใช้กำลังบังคับ ซึ่งมีความไม่เท่าเทียมกันและก่อให้เกิดสถานะของอำนาจแต่ก็มักจะมีลักษณะเฉพาะพื้นที่และไม่มี ความมั่นคงแน่นอน อำนาจมีอยู่ทุกที่ไม่ใช่เพราะมันมีเอกสิทธิ์ในการรวบรวมทุกสิ่งให้อยู่ในความเอกภาพแต่เป็นเพราะว่ามันถูกสร้างได้ในทุกขณะที่มีโอกาส ไม่ครั้งนี่ก็ครั้งหน้า ในทุกจุดหรือในทุกความสัมพันธ์จากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง อำนาจอยู่ทุกที่ทุกแห่งไม่ใช่เป็นเพราะมันสยบทุกสิ่งได้แต่เป็นเพราะมันมาจากทุกที่ทุกแห่ง และ “อำนาจ” หากจะมีความคงทนถาวร มีความถี่ความซ้ำ มีแรงเฉื่อยและผลิตสร้างตัวเองได้ มันจะต้องเป็นผลรวมของการเคลื่อนไหว อันมีการเรียงร้อยต่อกัน ขึ้นต่อกันละกันและพยายามจะตามกวดจับการเคลื่อนไหวของกันและกันได้ อำนาจไม่ใช่สถาบัน มิใช่โครงสร้าง มิใช่ความแข็งแกร่งที่เราได้มา มันเป็นชื่อเรียกคุณสมบัติของสถานการณ์ทางกลยุทธ์ที่มีความซับซ้อนที่เกิดขึ้นเฉพาะภายในสังคมหนึ่งๆ

เราอาจจะกลับคำอธิบายตรงนี้เป็นถ้อยคำที่ว่า การเมืองคือความต่อเนื่องของสงครามโดยวิธีอื่น ๆ ถ้าเราต้องการแยกให้ชัดเจนระหว่างการเมืองกับสงครามเราอาจจะตั้งสมมติฐานอีกอย่างว่า ความสัมพันธ์ในการใช้กำลังบังคับที่หลากหลายทวีคูณนี้สามารถจะตีความหมายหรือตีความในรหัสว่ามันคือ “บางส่วนของรูปแบบสงครามและบางส่วนของรูปแบบของการเมือง” นี่คือนิยามที่ต่างกันสองชนิด (แต่ก็สลับกลับไปกลับมาได้) เพื่อบูรณาการสภาวะที่ไม่สมดุล ที่หลากหลาย ที่ไม่มั่นคงและเป็นความสัมพันธ์ของการใช้กำลังที่มีความเข้มข้น

ดังนั้น ข้อเสนอสมมติฐานเกี่ยวกับอำนาจของมิเชล ฟูโกต์ จะดูคล้ายกับที่เขาอธิบายเรื่องภาษาและวาทกรรม คือ (Foucault, 1990, pp. 94-97)

1. อำนาจไม่ใช่สิ่งที่จะได้มาครอบครอง ยึดจับ หรือแบ่งปันกันไม่ได้ ไม่ใช่ของบางอย่างที่เราสามารถยึดถือหรือปล่อยหลุดมือไป อำนาจถูกนำไปใช้จากหลายๆจุดจนกระทั่งนับได้ยาก อยู่ระหว่างการแสดงระหว่างกันในท่ามกลางความสัมพันธ์กันที่ไม่มีความเท่าเทียมกันและมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2. สัมพันธภาพของอำนาจไม่ได้อยู่ในตำแหน่งที่อยู่ภายนอกในประเภทต่างๆ ของสัมพันธภาพ (กระบวนการทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของความรู้ ความสัมพันธ์ทางเพศ) แต่เป็นสิ่งที่อยู่ภายในสังคม สัมพันธภาพเหล่านั้น มันเป็นผลลัพธ์เฉพาะหน้าของการแบ่งแยก ความไม่เท่าเทียมกัน และความไร้ดุลซึ่งเกิดขึ้นในสัมพันธภาพเหล่านั้น และในทางกลับกันมันเป็นเงื่อนไขภายในของการแยกแยะความแตกต่างเหล่านั้น สัมพันธภาพของอำนาจไม่ได้อยู่ในฐานะโครงสร้างส่วนบนซึ่งมีบทบาทเพียงแต่การออกคำสั่งห้ามหรือให้มีการร่วมมือกัน แต่มันมีบทบาทในการผลิตสร้างโดยตรงในทุกที่ทุกแห่งที่มันมีปฏิบัติการ

3. อำนาจมาจากข้างล่าง นั่นก็คือ ไม่มีบทบาทแบบทวิลักษณ์และการต่อสู้ระหว่างผู้ปกครองและถูกปกครองอยู่ตลอดเวลาในรากของสัมพันธ์ภาพทางอำนาจและเป็นแผนผังทั่วไปของความสัมพันธ์ ไม่มีการแบ่งเป็นสองฝ่ายจากบนสู่ล่าง แต่มันมีความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนกันหลายเส้นทางของการใช้กำลังบังคับ (ที่เรียกว่า manifold relationships of force) ที่ก่อรูปและแสดงบทบาทในโลกการผลิต ในครอบครัว กลุ่มย่อยต่างๆ และสถาบันซึ่งพวกนี้เป็นฐานของผลลัพธ์แห่งการแยกตัวที่กระจายไปทั่วเรือนร่างสังคมทั้งหมด ความสัมพันธ์เหล่านี้ก่อรูปเป็นเส้นทางของการใช้กำลังที่กวาดไปทั่วการต่อต้านของท้องถิ่นและเชื่อมโยงมันเข้าด้วยกัน ความสัมพันธ์เหล่านี้นำมาซึ่งการกระจายทรัพยากรใหม่ การสร้างพันธมิตรใหม่ การผสมกลมกลืนระหว่างกลุ่ม การจัดการที่เป็นชุดความต่อเนื่องและการมาพบกันของฝ่ายต่างๆ ตัวครอบงำที่สำคัญคืออำนาจในการนำหลายอย่างที่ถูกรักษาเอาไว้โดยผ่านการเผชิญหน้ากันเหล่านี้ทั้งหมด

4. ความสัมพันธ์ภาพทางอำนาจเป็นสิ่งที่เกิดอย่างมีความตั้งใจและไร้อำนาจ ถ้ามันจะเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ก็ไม่ใช่ว่ามันเป็นผลจากตัวแปรอื่นที่มาอธิบายมัน แต่เป็นเพราะว่าความสัมพันธ์ทางอำนาจเหล่านี้ไขว่คว้าไปด้วยการครุ่นคิดและคำนวณผลได้ผลเสีย ไม่มีอำนาจที่ถูกใช้โดยไร้ซึ่งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นชุดความต่อเนื่อง แต่นี่ก็ไม่ได้หมายความว่ามันเป็นผลมาจากการเลือกหรือการตัดสินใจของอัตบุคคลคนใดเป็นการเฉพาะ ความเป็นเหตุเป็นผลของอำนาจถูกกำหนดโดยยุทธวิธีที่เผยให้เห็นอย่างชัดเจนในขอบเขตและระดับย่อยๆ และในที่ซึ่งมันถูกจารจารึกไว้ (ในระดับท้องถิ่น) ยุทธวิธีหรือกลยุทธ์ซึ่งเชื่อมโยงกันและกัน ดึงดูดใจกันและโฆษณาชวนเชื่อกันแต่ค้นหาฐานสนับสนุนและเงื่อนไขของตนเองในที่อื่น และจบลงด้วยการสร้างระบบที่เป็นองค์รวม ธรรมชาติมีความชัดเจนมาก เป้าหมายก็ตีความได้ง่ายแต่ไม่มีใครหรือปัจเจกบุคคลโดยเฉพาะที่สร้างมันขึ้นมา มีคนน้อยคนที่กล่าวอ้างได้ว่าเป็นผู้สร้างมัน นี่คือนักคิดอันซ่อนเร้นของสิ่งที่เรียกว่า “สถานะแห่งนิรนามอันยิ่งใหญ่ มีกลยุทธ์ที่ไม่พูดออกมา”

5. ที่ได้มีอำนาจ ที่นั่นมีการต่อต้านและการต่อต้านนี้ไม่อยู่ภายนอกความสัมพันธ์ของอำนาจ อำนาจเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นลักษณะสัมพันธ์ การดำรงอยู่ของความสัมพันธ์นี้ขึ้นอยู่กับความหลากหลายวิเศษของจุดแห่งการต่อต้าน และจุดแห่งการต่อต้านปรากฏให้เห็นทุกแห่งในเครือข่ายอำนาจ น่าสังเกตว่าคำอธิบายเรื่องภาษาและอำนาจในแบบนี้แฝงไว้ด้วยการมองแบบวิทยาศาสตร์หรือวาทกรรมทางฟิสิกส์ด้วย ในขณะที่เรามองการทำงานของภาษา ความสัมพันธ์ของภาษา อำนาจ ความสัมพันธ์ของอำนาจ (power) และการใช้กำลัง (force) เป็นสิ่งที่ใกล้เคียงกัน จึงเป็นการมองอำนาจในแบบที่เป็นพลวัต (dynamic) ไม่ใช่ความเสถียร (static) ตามกฎของฟิสิกส์ ฟูโกต์ อธิบายว่า Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1717) นักฟิสิกส์ชาวเยอรมันในศตวรรษที่สิบเจ็ดอธิบายตามกฎของนักฟิสิกส์ว่า “กำลัง” (force) เป็นการแสดงออกทางกายภาพของเอกภาพแห่งสสาร ดังนั้น Leibniz จึงอธิบายว่า “ดุลแห่งอำนาจของยุโรปคืออะไร?” ที่แท้แล้วมันก็คือแนวคิดเรื่องฟิสิกส์แห่งการเมืองการทหารของประชาชาติต่างๆ ในยุโรปซึ่งตัวแปรแห่งกำลังที่เป็นปฏิปักษ์กันกำลังถูกนำมาใช้ ในแง่ของ

การปะทะกันด้วยความรุนแรงและมีลักษณะของความสุ่ม (random violent clashes) ต่อกัน ระวังงันและกัน ดังนั้นดุลอำนาจในยุโรปมิได้เป็นปัญหาของความเสถียรแต่เป็นปัญหาของพลวัต⁶(Foucault, 2007, p. 308)

การเปลี่ยนแปลงของภาษาและอำนาจในภาษานโยบายการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำถามที่นำคิดก็คือแนวคิดในการใช้ภาษา คำพูดและถ้อยแถลงวาทกรรมสามารถจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความไม่สงบและการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร? ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ลดลงตั้งแต่ปี 2556 ถึง 2565 เกิดจาก”แรงเฉื่อย” ภายในสังคม/ภาคประชาสังคม หรือเกิดจากการกดทับของกำลังทหารอันเป็นผลจากมาตรการป้องกันระดมกำลังทหารที่สูงขึ้นและการรวบอำนาจบูรณาการของฝ่ายความมั่นคง ทั้งหมดนี้เกี่ยวกับอำนาจทางภาษา ถ้อยคำและวาทกรรมอย่างไร? ในตอนนี้ผู้เขียนจะพยายามอธิบายลำดับเหตุการณ์และพลวัตของเหตุการณ์เพื่อชี้ให้เห็นการทำงานของภาษาและคำพูดทางนโยบาย รวมทั้งการต่อสู้โต้แย้งกันที่เกิดขึ้น

ในห้วงปี พ.ศ. 2555-56 เป็นช่วงขยายตัวสุดของการขยายพื้นที่กลางเพื่อสันติภาพ เป็นผลทำให้เกิดสภาประชาสังคมชายแดนใต้และภาคประชาสังคมคนฝ่ายที่สนับสนุนกระบวนการสันติภาพและคนกลุ่มอื่นๆ ในสนามสังคม นักวิชาการและประชาสังคมมีการตั้งวง IPP (Insider Peacebuilders Platforms) ถกเถียงกันเรื่องสันติภาพและผลตามมาคือการจัดตั้งสภาประชาสังคมชายแดนใต้ เวทีใหญ่ในการจัดงานมหกรรมสันติภาพ (ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, 2556, น. 53-67) การพูดคุยสันติภาพเริ่มเดือนกุมภาพันธ์ 2556 ก็เป็นผลพวงจากพลังเหล่านี้โดยผลมาจาก พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 ทำให้หน่วยงานพลเรือนที่ตั้งขึ้นมา ตามกฎหมายมีโครงสร้างเข้มแข็ง ประกอบด้วยสภาที่ปรึกษา ศอ.บต. และการกำหนดให้มีแผนพัฒนาและบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ร่างโดย สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ผลที่ตามมาก็คือการพูดคุยสันติภาพในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 เรบอกไม่ได้ว่ามีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลจากเรื่องราวดังกล่าว แต่ความต่อเนื่องของเวลาเป็นอย่างนั้น

อาจจะกล่าวได้ว่า พื้นที่กลางและวาทกรรมสันติภาพแบบเสรี (liberal Peace) มีฐานะนำในห้วงสถานการณ์นี้ (นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส, 2562) แม้จะมีการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2560 แต่การจัดการอำนาจภายในพื้นที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก การกดดันปราบปรามของฝ่ายทหารต่อประชาสังคมและนักวิชาการในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ในเขตอำนาจของคณะรัฐประหาร ตัวชี้ที่สะท้อนให้เห็นในกรณีทุ่งยางแดง พ.ศ. 2558 ที่บทบาทภาคประชาสังคมและนักวิชาการยังสูงในกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง(Posttoday, 2558) แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า ปลายปี 2557 กองกำลังทหารในสังกัด กอ.รมน. มีการเพิ่มจำนวนสูงขึ้นถึง 70,738 ซึ่งนับว่าสูงมากเป็นประวัติการณ์(สำนักข่าวอิศรา, 2558)

⁶ นี่คือนิยามที่ถูกเรียกว่า ฟิสิกส์ของรัฐ (physics of states)

แต่ “พลวัตภายใน” อาจกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพใหม่ภายในห้วงเวลานั้น ในภาพรวม พลวัตสถานการณ์ในปรากฏการณ์ทั้งหมดนี้ได้สะท้อน “ภาพตัวแทน” ของพลังแห่งการใช้ความรุนแรงที่ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นระบบ เราเรียกมันว่าระบบของความรุนแรง ระบบของความรุนแรงนี้ประกอบด้วยบทบาทของคู่ต่อสู้ในความขัดแย้งที่ใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม ความรุนแรงทางกายภาพ ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์และสัมพันธ์ภาพทางอำนาจในการต่อสู้ดังกล่าว(Jitpiomsri, 2019, pp.79-108)

พลวัตภายในระบบแบบนี้ก็คือ ในขณะที่ภาคประชาชนและนักวิชาการในพื้นที่ยึดกุมแนวคิดและวาทกรรม liberal Peace โดยการสนับสนุนของนักวิชาการและภาคประชาสังคมในพื้นที่และการสนับสนุนบางส่วนจากองค์กรระหว่างประเทศ แนวทาง illiberal peace ก็ได้รับการส่งเสริมและก่อรูปขึ้นจากฝ่ายทหารและนักเทคโนโลยีการทหารบางส่วนในสภาความมั่นคงแห่งชาติด้วย และกระบวนการนี้ก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 โดยมีช่วงเวลาปรับตัวและปรับโครงสร้างอำนาจภายในฝ่ายทหารตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 จนถึงปี พ.ศ. 2560 ด้วยการดำเนินการเป็นขั้นๆโดยผ่านขั้นตอนการประกาศ “ถ้อยแถลงและวาทกรรมทางกฎหมาย” ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวทาง illiberal peace หรือ authoritarian peace (Lewis, 2018, pp.486–506) ก็ประสบความสำเร็จในการยึดกุมนโยบายการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งปรากฏให้เห็นในการใช้แผนงานบูรณาการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เริ่มใช้ใน ปี 2560 พร้อมกันนั้นกระบวนการนี้ก็ดูเหมือนสอดคล้องกันในช่วงเวลากับการออกรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2560 และประกาศยุทธศาสตร์ชาติในปี 2560-61 การออกพระราชบัญญัติยุทธศาสตร์ชาติ และพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561 ที่มีการแก้ไขวิธีการงบประมาณของประเทศทั้งหมด ซึ่งมีผลต้องงบประมาณการแก้ปัญหาภาคใต้ด้วยอย่างมีนัยยะสำคัญ

ความได้เปรียบของชุดของภาษาและวาทกรรมเรื่องการกระจายอำนาจในปี 2555-2556 เป็นอีกจุดหนึ่งที่น่าสนใจ ผลการวิจัยรูปแบบกระจายอำนาจ (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, 2563, น.305-365) ซึ่งมีผลตามมาให้มีการออกพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2553 มีผลสองด้านอย่างมีนัยสำคัญต่อพัฒนาการโครงสร้างนโยบายจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เน้นท้องถิ่นและแยกอำนาจ/บทบาทฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ออกจากกัน โดยเฉพาะในมาตราที่ 4 ให้สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติจัดทำนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้นำเสนอต่อสภาความมั่นคงแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ ให้คณะรัฐมนตรีนำเสนอต่อรัฐสภาเพื่อทราบ แล้วให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง(พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2553)

ในถ้อยแถลงวาทกรรมทางกฎหมายดังกล่าวยังกำหนด ”สาระสำคัญ” ของนโยบายการบริหารด้วย สาระดังกล่าวต้องครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาและด้านความมั่นคงและให้ได้นโยบายที่มาจากความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ศาสนา วัฒนธรรม อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการกล่าวถึง “วิถีชีวิตของประชาชน ศาสนา วัฒนธรรม อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่” และกำหนดให้เป็นสาระสำคัญในนโยบายในวาทกรรมทางกฎหมายเป็นการสร้างวัตถุประสงค์ของวาทกรรมในแนวใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน นอกจากนั้นนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามมาตราที่ 4 ต้องให้สภาที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พิจารณาให้ความเห็นและสภาพความมั่นคงแห่งชาติ ต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาจัดทำหรือปรับปรุงด้วย ในมาตรา 5 ยังกำหนดให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในปรับปรุงแผนและแนวทางในการปฏิบัติการ ตามมาตรา 7 (2) และแผนดำเนินการตามมาตรา 16 (2) แห่งพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ให้สอดคล้องกับนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามมาตราที่ 4

สิ่งที่สำคัญอีกมาตราหนึ่งคือมาตราที่ 19 ซึ่งระบุให้มี “สภาที่ปรึกษาศูนย์อำนวยการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้” จำนวนไม่เกินสี่สิบเก้าคนมาจากผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ผู้แทนผู้มีความรู้ในการพัฒนาสังคม ผู้แทนผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา ผู้แทนสถาบันศึกษาปอเนาะ ผู้แทนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ผู้แทนกลุ่มสตรี ผู้แทนหอการค้าและสภาอุตสาหกรรมจังหวัด ผู้แทนสื่อมวลชนและผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนเหล่านี้ได้มาจากการเลือกกันเอง

ผลจากการออกพระราชบัญญัติ ศอ.บต. ชุดของภาษาทางนโยบายใหม่ในตอนนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจภายในอย่างชัดเจน และเปลี่ยนสนามการต่อสู้จากความรุนแรงมาสู่สนามการเมือง ในวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 กอ.รมน. ตัดสินใจยุบ พตท. หรือ กองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร อันเป็นหน่วยงานในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2524 เดิมทีนั้น พตท. มีหน้าที่ดูแลด้านการปราบปราม และการข่าว ภายใต้การดูแลของกองทัพภาคที่ 4 โดยทำงานประสานกับ ศอ.บต.เดิมซึ่งดูแลเรื่องการพัฒนา ต่อมารัฐบาลทักษิณได้ปรับอำนาจหน้าที่ของ พตท. 43 ให้ไปดูแลงานด้านการพัฒนาโครงการตามพระราชดำริ ก่อนจะมีคำสั่งยุบ พตท. 43 พร้อมกับ ศอ.บต. เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2545 ตามข้อเสนอของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ พตท. ได้รับการฟื้นฟูสถานะขึ้นมาใหม่ ในปี พ.ศ. 2549 การฟื้นฟู พตท. ขึ้นมาทำให้กองทัพเข้าไปเป็นผู้ดูแลนโยบายแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เอง โดยนำกำลังจากกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชต.) ที่มีอยู่ไปสวมทับ แม่ทัพภาคที่ 4 จะมีหน้าที่ดูแลภาพรวมในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ชายแดนใต้เหมือนเดิม และทำหน้าที่เป็น ผอ.กอ.รมน.ภาค 4

การออกพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 ในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ของพรรคประชาธิปัตย์ทำให้เกิดการเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจของทหารและพลเรือนในการแก้ปัญหาในพื้นที่นี้ มันเป็นการดึงอำนาจกลับมาอยู่ฝ่ายการเมืองและพลเรือน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า

ภายหลังการยึดอำนาจของ คสช. ในปี พ.ศ. 2557 มีการตั้งอำนาจนำ (hegemony) กลับมาสู่ฝ่ายทหารอีกครั้ง การปรับโครงสร้างอำนาจในการจัดการปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ดำเนินการเป็นขั้นๆ โดยผ่านการแสดงถ้อยแถลงวาทกรรมแห่งอำนาจทางกฎหมายดังนี้

1. ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 98/2557 เรื่องการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 98/2557, 2557) ในวาทกรรมนโยบายดังกล่าว คสช. อ้างว่าเพื่อให้การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ดำเนินการ “อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีการปฏิบัติงานอย่างบูรณาการและเป็นเอกภาพ โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ อันจะทำให้สามารถบรรลุผลในการขจัดหรือลดปัญหาที่เกิดขึ้น” การดำเนินการดังกล่าวเพื่อให้เกิดความสงบสุขในพื้นที่ ความปลอดภัยในชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน เกิดความเชื่อมั่นแก่ประชาชน ตลอดจนมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ประกาศดังกล่าวยังให้ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง นำนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 ซึ่งจัดทำขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาใช้ในการปฏิบัติงานของส่วนราชการ เป็นการคงความต่อเนื่องของโครงสร้างเดิม แต่เริ่มมีการปรับโครงสร้างอำนาจภายในใหม่ (ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และคณะ, 2561)

2. โครงสร้างใหม่ในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้แบ่งการบริหารงานเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับนโยบาย ระดับแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และระดับหน่วยปฏิบัติ ในระดับนโยบายให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบในการกำหนด นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้สอดคล้องกับนโยบายการบริหาร และการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ และมีสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นผู้ให้คำปรึกษา ในระดับแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกโดยย่อว่า “คปต.” ประกอบด้วย ประธานกรรมการ กรรมการ เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ ตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติแต่งตั้งโดยให้มีอำนาจหน้าที่ “ในการบูรณาการงานการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้” ของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ คณะกรรมการยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ และคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 307/2555 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน 2555

3. น่าสังเกตว่าในระดับการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ในประกาศ คสช. ยังสั่งให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นหน่วยงานหลักร่วมกันใน “การบูรณาการแผนปฏิบัติการ แผนงาน และ โครงการของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ ในด้านความมั่นคงและด้านการพัฒนาที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนสร้างความประสานสอดคล้องในทุกมิติ” การบูรณาการในระดับแผนบูรณาการ

แผนปฏิบัติการ แผนงานและโครงการของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐเริ่มปรากฏให้เห็นในวาทกรรมนโยบายเพิ่มเติมมาจากโครงสร้างที่เพิ่มมาใหม่

4. ในระดับหน่วยปฏิบัติ โครงสร้างใหม่กำหนดให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า เป็นหน่วยงานหลัก มีหน้าที่รับผิดชอบขับเคลื่อนงานการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งปวงในพื้นที่ และให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้จัดให้มีศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดน ภาคใต้ ส่วนหน้า เพื่อปฏิบัติงานร่วมกับกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า ผลก็คือในสนามของนโยบายและปฏิบัติการทางนโยบายแผนงาน โครงการและงบประมาณทหารจึงเข้ายึดกุมอย่างเต็มที่

5. คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 14/2559 เรื่องคณะกรรมการที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้และการกำหนดอำนาจหน้าที่ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 14/2559, 2559) สาระสำคัญคือให้คงใช้บังคับบทบัญญัติมาตรา 19 มาตรา 20 มาตรา 21 มาตรา 22 มาตรา 23 (1) (3) (5) (6) (7) และ (9) มาตรา 26 และมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติ การบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 จนกว่าจะมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นและให้คณะกรรมการที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ แทนสภาที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามมาตรา 23 (2) (4) และ (8) แห่งพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553

6. คำสั่งที่ 14/2559 ยังระบุว่าเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในกรณีที่ต้องมีการบูรณาการ การทำงานร่วมกันระหว่างกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และศูนย์อำนวยการบริหาร จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เลขาธิการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ปรึกษาหารือและรับข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะของเลขาธิการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ไปดำเนินการหรือปฏิบัติงาน คสช. ให้เหตุผลว่า ต้องการเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร เพื่อบูรณาการ การบริหาร การพัฒนา และการรักษาความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นไปอย่างมีเอกภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาและปฏิรูปการบริหารราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้และการบริหารราชการแผ่นดิน

7. คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 57/2559 เรื่องการปรับปรุงการบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 57/2559, 2559) โดยระบุว่านายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีอาจแต่งตั้ง ผู้ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นผู้แทนพิเศษของรัฐบาล มีหน้าที่ประสานงานระหว่างคณะรัฐมนตรีและราชการส่วนกลางกับหน่วยงานในพื้นที่ ประสานงานกับรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายให้กำกับและติดตามการปฏิบัติราชการในเขตตรวจราชการจังหวัด

ชายแดนภาคใต้และประสานงานกับ คปต. กอ.รมน. ศอ.บต. จังหวัด ส่วนราชการและภาคส่วนต่าง ๆ ในการเชื่อมโยงงานให้เกิดการบูรณาการและปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติและการพัฒนา ตลอดจนให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ในพื้นที่โดยไม่ขัดต่อกฎหมายและไม่มีอำนาจวินิจฉัยสั่งการและให้รายงานปัญหา อุปสรรค ตลอดจนเสนอแนวทางการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาต่อนายกรัฐมนตรีเป็นระยะๆ ทั้งนี้ นายกรัฐมนตรีและประธาน คปต. อาจมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่อื่นด้วยก็ได้ ในภาษานโยบายภายใต้ คำสั่งที่ 57/2559 นี้ คสช. สร้างถ้อยแถลงที่ชัดเจนว่า การจะดำเนินการตามกฎหมายและคำสั่งต่างๆ ให้ได้ผลสมบูรณ์จำเป็นต้อง “บูรณาการแผนปฏิบัติการ แผนงานและโครงการทั้งหลาย” ในด้านความมั่นคงและการพัฒนาในพื้นที่เพื่อให้ประสานสอดคล้องทุกมิติ ดังที่ คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ กำหนดระดับการบริหารไว้แล้วเป็น 3 ระดับได้แก่ระดับนโยบาย ระดับแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และระดับหน่วยปฏิบัติ เมื่อได้ดำเนินการเช่นนี้มาแล้วระยะหนึ่งแล้วก็สมควรจะยกระดับและปรับปรุงการบริหารขั้นต่อไปเพื่อให้การแก้ไขปัญหา การพัฒนาและการสร้างความรับรู้ความเข้าใจ บนพื้นฐานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคประชาสังคม ภาคเอกชนและภาคประชาชน ในพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น “ในลักษณะบูรณาการและเป็นเอกภาพ” มีความคล่องตัวและรวดเร็ว ทันท่วงทีต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในการปฏิบัติภารกิจเชิงยุทธศาสตร์และเชิงพื้นที่ที่มีสภาพ ปัญหาพิเศษและต้องการปัจจัยเกื้อหนุนในการทำงานแตกต่างจากพื้นที่อื่น ทั้งต้องให้มีความคล่องตัว ในการบริหารงานบุคคล และการบริหารงบประมาณ ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ ทำนองเดียวกับที่เคย ใช้ในการแก้ไขปัญหาอื่น และในพื้นที่อื่นได้ผลมาแล้วโดยมีแกนนำของกลไกการบริหารจัดการในพื้นที่ เข้ามาบูรณาการส่วนที่ยังไม่มีเอกภาพและปรับปรุงแก้ไขส่วนที่ย่อนประสิทธิภาพในการปฏิบัติและการพัฒนาอันจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ อำนวยประโยชน์ต่อราชการแผ่นดิน และการปฏิรูปการแก้ไขปัญหา (Chambers & Waitookiat, 2019, pp.53-77)

กล่าวโดยสรุป ระบบที่ถูกจัดการตามภาษาและวาทกรรมนโยบายหลังจากปี พ.ศ. 2560 มีการ จัดทำยุทธศาสตร์ ทำกรอบแผน ทำระเบียบขั้นตอน การจัดแยกชั้นแยกประเภท และแพลตฟอร์มอยู่ ที่ให้ความสำคัญอย่างมากกับการรวมศูนย์อำนาจให้มีการรวบอำนาจที่หน่วยราชการทุกหน่วยและที่ สำคัญก็คือการรวบอำนาจของเทคโนโลยีในหน่วยงานวางแผนของชาติ เช่นกระทรวงการคลัง สำนัก งบประมาณ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาความมั่นคงแห่งชาติ รวมทั้งบวิจย ศูนย์กลางมีคณะกรรมการยุทธศาสตร์วิจัยชาติของกระทรวงอุดมศึกษาฯ อวน. ด้วย สิ่งที่มาคือ การสร้างระบบอำนาจและกฎหมายที่เป็นการรวมศูนย์อำนาจ ในอีกแห่งหนึ่งเป็นการสร้างระบบการ จัดการแยกชั้นแยกประเภท (discursive division) และตัวกำหนดให้มีการพูดถึงวัตถุประสงค์ในทางวาทกรรม นโยบายของ คสช. รวมทั้งวิธีการแสดงถ้อยแถลง การระบุแนวคิด และการตัดสินใจเลือกสรรหลัก (thematic choice) เรื่องความมั่นคงรัฐซึ่งเริ่มจากรัฐธรรมนูญ 2560 พระราชบัญญัติยุทธศาสตร์ชาติ พระราชบัญญัติวินัยการคลัง พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณใหม่ ทำให้หน่วยงานด้านการวางแผน และจัดการงบประมาณของชาติเป็นผู้นำในการบูรณาการ ในกระบวนการนี้ พื้นที่การต่อรองและ

แลกเปลี่ยนผลประโยชน์จากกลุ่มอำนาจที่หลากหลายจะถูกปิดหนทางและปิดกั้นด้วยการสร้างวาทกรรมว่าด้วยเอกภาพและประสิทธิภาพเป็นฉากบังหน้า แต่ในขณะที่เดียวกันก็เกิดการต่อรองกันเองภายในองค์กรที่เป็นแกนแห่งอำนาจรัฐที่เกิดขึ้นอย่างซ่อนเร้น เช่นระหว่างทหารกับหน่วยงานวางแผนกลาง เทคโนโลยีการตรวจราชการกับทหาร

แนวคิดฟูโกต์กับการต่อสู้ทางวาทกรรม การสร้างสันติภาพแบบผสม (hybrid peacebuilding)

อย่างไรก็ดี ภาษา ถ้อยคำและถ้อยแถลงแบบอำนาจนิยมมิใช่จะเป็นด้านเดียวของวาทกรรมการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะดังที่กล่าวใน Archaeology of Knowledge นั้นการสร้างชุดของภาษาและวาทกรรมที่มีอำนาจยังต้องประกอบสร้างด้วยการต่อสู้กันแข่งขันกันของภาษาและคำพูดด้วย ความพยายามของคณะพูดคุยสันติสุขชายแดนใต้ในการทำให้สันติภาพมีความก้าวหน้าด้วยการพูดคุยกับ BRN เป็นส่วนหนึ่งของความท้าทายดังกล่าวซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นการต่อสู้ในเรื่องการสร้างสันติภาพแบบเสรีที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่นการที่ทั้งสองฝ่ายได้พูดคุยและถกแถลงหลักการที่จะยึดถือในการพูดคุยสารัตถะในระยะต่อไป ซึ่งมีด้วยกัน 3 เรื่องหลักได้แก่การลดความรุนแรง การปรึกษาหารือกับประชาชนในพื้นที่ และการแสวงหาทางออกทางการเมือง (BBC Thai, 2022) ทำให้เราต้องมองแนวคิดอีกอย่างว่าสันติภาพเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนที่เป็นลูกผสมพันทางที่ประกอบด้วย การเจรจาต่อรองหรือการประสานไกล่เกลี่ยทุกฝ่ายไม่ใช่สร้างฝ่ายเดียว การผสมดังกล่าวเป็นการผสมในทางปฏิบัติ จากค่านิยมและการคิดที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มของกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลาย จากแนวคิดในการมองโลกแบบต่างๆ และมีกิจกรรมที่หลากหลายในการสร้างสันติภาพ

ดังนั้น ในมุมมองจากทฤษฎีสันติภาพปัจจุบัน มีข้อเสนออีกด้านหนึ่งที่เรียกว่า “การก่อรูปของแนวคิดและบทสนทนาสันติภาพ” (Peace Formation) ซึ่งเป็นการสนองตอบต่ออำนาจนำที่มาจากภายนอกโดยผ่านการก่อรูปวาทกรรมของฝ่ายต่อต้าน และองค์ตัวแสดงบทบาทในเชิงวิพากษ์ด้วยการถอดบทเรียนมาจากประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ สิทธิและความต้องการในบริบทในทางสถาบันของตน (Richmond, 2013, pp. 271-287) การก่อรูปวาทกรรมเป็นตัวแทนปฏิบัติการของท้องถิ่นในเชิงประวัติศาสตร์และในทางสถาบันที่ถูกใช้ในการต่อสู้กับความขัดแย้ง รูปแบบขององค์ตัวแสดงที่วิพากษ์เกิดขึ้นจากกิจกรรมที่ซ่อนเร้นและละเอียดซับซ้อนหรือเกิดจากรูปแบบต่างๆ นานาของการจัดองค์กร (เช่น การพูดคุยสันติภาพ การชุมนุม เวิร์กชอป หรือกิจกรรมเอ็นจีโอ ฯลฯ) การวิเคราะห์แบบนี้จึงอาศัยแนวคิดของฟูโกต์ในเรื่อง วงศาวทยาของวาทกรรม หรือ genealogy of discourse และปฏิบัติการทางสังคม (social praxis) ซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการก่อรูปวาทกรรมสันติภาพและเผยให้เห็นความสัมพันธ์ทางอำนาจและความยุติธรรมและการส่งสัญญาณตอบสนองของทั้งสองอย่างโดยเป็นการถกเถียงเรื่องสันติภาพ ระเบียบ อำนาจ อัตลักษณ์และเรื่องสิทธิ

แนวคิดของฟูโกต์ มุ่งให้ความสนใจต่อปฏิบัติการในแนวราบและวาทกรรมที่กระจายตัวในลักษณะของการตอบสนองต่อ “การแตกกระจายของเหตุผลนิยมเหมือนกับเส้นเลือดฝอย”(capillary diffusion

of rationality) (Richmond,2016) ในวิถีทางที่มีสหสัมพันธ์กับรัฐในแบบอำนาจรวมศูนย์และมีสิ่งที่จะเรียกว่าสันติภาพแบบเสรี นี่คือปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันที่เชื่อมโยงกับความรู้สึกสำนึกเพื่อส่วนรวมและการอยู่ร่วมกันแบบสันติ เพื่อส่งเสริมการบริการสาธารณะและแนวคิดสวัสดิการ การปฏิบัติการทางวาทกรรมยังเชื่อมกับการสร้างชุมชนการเมือง (polis) ระบบธรรมาภิบาลและเศรษฐกิจ ในภูมิภาคและระบบโลก ระบบต่างๆ เหล่านี้อาจจะยื้อแย่งกันเองซึ่งสามารถจะมองเห็นได้ด้วยการมองจากข้างล่างและการครุ่นคิดหาเหตุผลด้วยตนเองของคนในท้องถิ่น นักทฤษฎีสันติภาพและความขัดแย้งที่จะการวิเคราะห์เรื่องการก่อรูปของวาทกรรมสันติภาพจึงควรใช้มุมมองการคิดด้านลึกเพื่อให้มองเห็นหลักฐานที่กระจัดกระจายและจะมองเห็นได้เฉพาะกับคนในที่เผชิญสถานการณ์จริง สามารถเอาชิ้นส่วนย่อยๆ เหล่านี้มาประกอบกันอาจจะใช้ความคิดแบบหลังอาณานิคมที่เชื่อมต่อกับองค์ตัวแสดงบทบาทที่เป็นท้องถิ่นและขบวนการต่อต้าน (local agency and resistance) การใช้การวิเคราะห์วาทกรรมและความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ทำโดยผ่านการวิเคราะห์ห้วงศาวิทยาและกระบวนการประวัติศาสตร์ของการต่อสู้และต่อต้านที่เกิดขึ้นในฐานะที่เป็นภาษา ถ้อยคำ บทสนทนาและวาทกรรม มันทำให้เกิดการต่อสู้ต่อความรุนแรงเชิงโครงสร้างและประวัติศาสตร์ ต่อสู้กับความไม่เสมอภาคและการปกครองชีวญาณ และถูกนำมาใช้ในปฏิบัติการภายใต้”รูปแบบ”ทางสังคมต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุป คำอธิบายที่ดีที่สุดของการวิเคราะห์ “ภาษา ถ้อยคำและอำนาจ” ในการก่อรูปวาทกรรมของฟูโกต์ ทำให้เราเข้าใจได้ว่าอำนาจมีอยู่ทุกที่ไม่ใช่เพราะมันมีเอกสิทธิ์ในการรวบรวมทุกสิ่งให้อยู่ในความเอกภาพแต่เป็นเพราะว่ามันถูกสร้างได้ในทุกขณะที่มีโอกาส ระบบที่รวมศูนย์อำนาจไม่ใช่ว่าจะมีอำนาจทั้งหมดเมื่อต้องผ่านการต่อสู้แข่งขัน วัตถุแห่งการพูด ภาษาและถ้อยคำ (object of discourse) จะดำรงอยู่ได้ด้วยเงื่อนไขเชิงบวกของกลุ่มความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน นี่คือเหตุผลที่ทำให้เรามองว่าที่ใดมีอำนาจ ที่นั่นมีการต่อต้านและการต่อต้านนี้ไม่อยู่ภายนอกความสัมพันธ์ของอำนาจซึ่งก็คือภาษาและวาทกรรมในตัวของมันเองนั่นเอง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส. (2562). *สันติภาพที่มีเสรีภาพ Insider Peacebuilders Platform* พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน, IPP 29. ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ. download from blob:https://peaceresourcecollaborative.org/e15b5433-b9ff-40e8-96cd-a2c8b-989f28a
- รวมภูอน ปันจอร์. (2018). “ทบทวน “สันติสุข”และทำความเข้าใจ “สันติภาพที่ไร้เสรี” ใต้เงาอำนาจนิยม”.ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 20 สิงหาคม 2018. Download from https://deepsouthwatch.org/th/node/11856
- ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553, 29 ธันวาคม 2553, Download from blob:https://peaceresourcecollaborative.org/399d50e8-7a31-4e02-9a2c-3a90ad593c08
- ราชกิจจานุเบกษา. (2557). ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 98/2557, 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2557. Download from https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2018/08/nsc-noti-2557.pdf
- ราชกิจจานุเบกษา. (2559). คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 57/2559 เรื่องการปรับปรุงการบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ 15 กันยายน พ.ศ. 2559. download from https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2018/08/nsc-noti-2-2559.pdf
- ราชกิจจานุเบกษา. (2559). คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 14/2559 เรื่องคณะกรรมการที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้และการกำหนดอำนาจหน้าที่ของกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร, 4 เมษายน พ.ศ. 2559. Download from https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2018/08/nsc-noti-1-2559.pdf
- ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. (2556). แนวคิดเรื่องพหุวิถีและสหอนาบริเวณสำหรับกระบวนการสันติภาพปาตานี. ใน รวมภูอน ปันจอร์ บก., *กระบวนการสันติภาพปาตานีในบริบทของอาเซียน*, ปัตตานี: โครงการจัดพิมพ์ดีพบุ๊คส์ (deepbooks) ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้.
- ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. (2563). *การเมืองการปกครองและการจัดการความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปาตานี)*. ปัตตานี: สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และคณะ. (2561). *โครงการติดตามผลและการประเมินผลการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีงบประมาณ 2560*. สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี รายงานวิจัย

เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนหน้า (สำนักงาน คปต. ส่วนหน้า. มีนาคม พ.ศ. 2561.

สำนักข่าวอิศรา. (2558). *สำรวจยอดกำลังพลใต้ทะเล 7 หมื่นนาย ปลดหมาย พ.ร.ก.681 คน*. 28 มกราคม 2558. Download from https://www.isranews.org/content-page/item/36140-army_36140.html

BBC Thai. (2022). *รอมฎอน : ปีอาร์เอ็น-รัฐบาลไทย ตกลงหยุดยิงในชายแดนใต้ช่วงถือศีลอด*. 2 เมษายน 2022. <https://www.bbc.com/thai/thailand-60964131>

Posttoday. (2558). *ผลสอบสรุป 4 ศพทุ้งยางแดงไม่ใช่แนวร่วมก่อเหตุไม่สงบ*. 7 เมษายน พ.ศ. 2558. Download from <https://www.posttoday.com/social/local/357891>

ภาษาอังกฤษ

Chambers Paul, and Napisa Waitookiat. (2019). The Role of Security Forces in Thailand's Deep South Counter-Insurgency. *Asian International Studies*. Vol. 20, Special Issue (June 2019), pp.53-77.

Foucault, Michel. (1972). *Archaeology of Knowledge*. London and New York: Routledge Classics.

Foucault, Michel. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. Colin Gordon ed., New York: Harvester Wheatsheaf.

Foucault, Michel. (1981). *The Order of Discourse, in Robert Young ed. Untying the Text: A Post Structuralist Reader*. Boston, London and Henley: Routledge & Kegan Paul.

Foucault, Michel. (1988). *Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason*. New York: Vintage Books.

Foucault, Michel. (1994). *The Birth of the Clinic: An Archaeology of Medical Perception*. New York: Vintage Books.

Foucault, Michel. (2007). *Security, Territory, Population, Lectures at the College De France 1977-1978*. New York: Palgrave Macmillian.

Jitpiromsri, Srisompob. (2019). The Deep South of Thailand: 15 Years in Fields of Open Conflict, Violence and Peace Narratives. *Asian International Studies*. Vol. 20, Special Issue (June 2019). pp. 79-108.

Lewis, David, John Heathershaw and Nick Megoran. (2018). Illiberal peace? Authoritarian modes of conflict management. *Cooperation and Conflict*. Vol. 53(4): 486–506.

- Putin, Vladimir. (2021). *On the Historical Unity of Russians and Ukrainians*, July 12, 2021. download from <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>
- Richmond, Oliver P. (2013). Peace Formation and Local Infrastructures for Peace. *Alternatives: Global, Local, Political*. Vol. 38(4). pp. 271-287.
- Richmond, Oliver P. (2016). *Peace Formation and Political Order in Conflict Affected Societies*. New York: Oxford University Press, 2016.